

ઉચ્ચ નગરીનો—

ચતુરસીંહ ઠગારો.

અને

ધુતારણ.

ભાગ ત્રીજો.

વાર્તા ૧ લી.

બે ધુતારણોની ઉજણ તરફ કુચ.

પ્રીય વાંચક ! બીજા ભાગમાં કહેવા પ્રમાણે વિક્રમ ચરીત્રથી
ત્રી ચરીત્ર બહુ ગહન છે, એમ વિક્રમની ખાત્રી થયા પછી તેણે
અંદ્રકળાને બોલાવીને પોતાના રણવાસમાં રાખી અને તેને પૂર્ણ પ્રેમથી
ચલાવે લાગ્યો પછી તેણે ચતુરસીંહને સર્વ વીધામાં નિપુણ કરવા
માટે એક વીધાન પંડીતને સોંપ્યો. ચતુરસીંહ પ્રથમથી બુદ્ધિવાન
અને ચાલાક હોવાથી દોડાકજ સમયમાં તે ચોદ વીધા અને ચોસક
કળા થીખી પરી પૂર્ણ થયો.

ચતુરસીંહની દીવસે દીવસે ધાન્તી ચંદ્ર સમાન ખીલતી ગાંધ, અને તરણ અવસ્થામાં આવેલો જોઈને વીક્રમના મનમાં તેની લગ્ન કરવાનો વીચાર થયો, તેથી પોતાના સમાન ઉત્તમ કુળ યોગ હોય એવું એકાદ રથલ શોધવાની તૈયારી કરવા માડ્યો.

યોગ્ય કન્યા શોધવા પોતાનાં લગ્ન કરવા માટે પોતાના પીતા પ્રેરણા કરેછે એવી ખબર ચતુરસીંહને થવાથી, તે પોતાના મનમાં વીચાર કરવા લાગ્યો કે સમાન સીલ હોવા સીવાય મૈત્રીનો યોગ જન્મતો નથી અને એની જો મૈત્રીની સજડ ગાંઠ બંધાય તોજ બનેને સુખપ્રાપ્ત થાયછે તેટલા માટે મારી પેડે ઠગાઈથી જ સ્ત્રી પોતાનું પરાક્રમ બતાવશે તેનીજ સાથે હું લગ્ન કરીશ. આવી પ્રકારનો વીચાર કરીને તે પોતાની માતા પાસે જઈને પોતાના લગ્ન માટે જ પોતે વીચાર કર્યો હતો તે વીચાર જાણાવ્યો. ચતુરસીંહનું આવા પ્રકારનું બોલવું સાંભળીને ચંદ્રકળાને બહુ આશ્ચર્ય થયે લાગ્યું પછી તેણે આ વાત રાજાને કહી, તે રાજાને બહુ પસંદ પડવાથી રાજાએ પ્રધાનને એવો હુકમ કર્યો કે, સકળ જગતમાં એવો ઢેઢેરા પીટાવો કે, ઉજ્જેણી નગરીના વિક્રમ રાજાના ચતુરસીંહ નામના કુંવરે તે પ્રમાણે પોતાની બુદ્ધિ અને ચાલાકીથી ઠગાઈથી અને લોકોને હજ્યા છે તે પ્રમાણે કોંઈ પણ રાજકન્યા પોતાની ધુર્ત વીધા બતાવી. લોકોને આશ્ચર્યમાં ગરકાવ કરીનાખશે તેની સાથે ચતુરસીંહ લગ્ન કરશે. આ પ્રમાણે ઢેઢેરા પીટાવીને ચતુરસીંહનું ચરિત્ર સર્વની સમક્ષ વાંચી બતાવવું. રાજાનો આ હુકમ થતાંજ પ્રધાને તે પ્રમાણે કરવાને સકળ જગતમાં રાજા દુતોને રવાના કરી દીધા.

ચંદ્રપુરી નામની નગરીમાં પરમ દયાળુ અને ધાર્મિક ચંદ્રકેતુ નામનો રાજા રાજ કરતો હતો. તેની રાણી પદ્માવતીથી ચતુરા નામની

એક કન્યા રત્ન પ્રાપ્ત થયું હતુ. આ ચતુરા મોટી ધુતારી છતાં સર્વ વિદ્યામાં પારંગત હોવાથી કોઇ કોઇ પ્રસંગે પોતાના બાપને રાજ કાજના સંબંધમાં મદદ પણ કરતી હતી. તે ઇંદ્રની અપ્સરાઓને સરભાવે એવી સ્વરૂપવાન અને તરણુ હતી તે છતાં તેમાં સર્વે વીધાપોતાના પ્રધાન ની પુણ્યપુત્રીલાવણ્યલતાની પાસેથી સીખી હતી, તે જોટલી વીધા જાણતી તેટલી આ ચતુર જાણતી નહોતી ચતુરાનો પીતા પોતાની આ કન્યાના વીવાહે કરવા માટે પોતા યોગ્ય ઠેકાણું શોધવાના ઉદ્દેશમાં હતાં, અને તે માટે તે વારંવાર વીચાર કરવા માટે પોતાના એકાંત મહેલમાં બેસી રહેતો હતો. અને તેમ કરવા છતાં તેની નજર ક્યાંય પણ પડી ન શકવાથી તે બહુ ઉદાસ બનીજઇને મનમાં કહેવા લાગ્યો કે, 'કે શું આવસુધરા ઉપર મારા લાયક કોઇ રાજ નથી ? કે શું મારી મગજ શક્તી ધટી જવાને લીધે આવસુધરાના પવીત્ર અને શુ પુત્રોની નિદા કરું છું ? અપ્રસોસ ! આવી રીતે આડા અવળા ગોઠાં મારી રહ્યો છે. એટલામાં તેની લાડકી અને એકની એક પુત્રી ચતુરા ત્યાં આવી ચઢી અને પોતાના પીતાની આવી દશા થયેલી જોઈને એક ક્ષણ કંઈ પણ બોલ્યા વગર અંબ થઈ ગઇ.

એટલામાં ઉજળુ નગરીનો દુત પ્રતો પ્રતો ઢંઢેરો પીટતો પીટતો ચંદ્રગુપ્તના મહેલની નીચે આવી ઉભો અને ચતુરસીંહ ઠંગારાનું સર્વ જ્ઞાતાં વાંચી દોળ ઉપર ઢાંડી થોડી ચાલતો થયો.

આ ઢંઢેરાનો અને ચતુરસીંહ ઠંગારાના જ્ઞાતાંતો અવાજ ચતુરા અને તેના પીતાના કાનને શડી આરપાર નીકળી ગયો.

આ અવાજથી ચતુરાના કાન ચમકી ઉઠતાજ ચતુરા ચમકી જઇને પોતાના પીતાને કહેવા લાગી કે, 'અહો ! પીતાજી ! તમે જે

વીચાર સાગરમાં ડુબી ગયા છે. તેનો હવે ત્યાગ કરી દો. અને મારી સામે જુઓ.’ ચતુરાના આ શબ્દો સાંભળતાંજ રાજા તાબ-તોબ સાવધ થઈને પોતાની કન્યાને કહેવા લાગ્યો કે, ‘બાળા તું શું કહેવા માગે છે.’

ચતુરા—પિતાશ્રી ! આજે આપણા મહેલની નીચે ઉજેણુ નગરીના રાજાના દુને જે ફાંડી પીતી છે. આપે બરાબર સાંભળી છે. તો હું તમને કહું છું કે મારા જે લક્ષ કરવાં હોય તો આવાજ પુરૂપ સાથે કરવાં. નહીં તો કરવા નહીં. કારણ એવા પુરૂષથી મારી ધુર્ત વીધા વસ્તુ, પૂર્ણ રીતે સીધું થઈ શકનાર નથી તેમ મારી તે અજાણ્ય શક્તિને જીતી શકનાર નથી માટે હું પ્રતિજ્ઞા પૂર્વક નિશ્ચય કરું છું કે હું તેનેજ પરણીશ.’ આવી હઠ નહીં કરવા માટે રાજાએ ચતુરાને બહુ સમજાવી પણ ચતુરા સમજી નહી. ચતુરાની આવી હઠ જોઈને તેની મરજી મુજબ તેણીને વર્તવાની રજા આપી.

પોતાના પીતાની અને માતાની રજા મેળવ્યાને થોડાક દીવસ વીતી ગયા પછી તે ઉજેણુ નગરીમાં જવા માટે નિકળી. તે વખતે તેના પીતાએ તેના યોગ્ય રાજ રસાલો આપવા તેની સાથે લઈ જવા માટે કહ્યું. પરંતુ તે પોતાની સાથે નહીં લઈ જવાને ના કહી ને પોતે એકલીજ અગ્ન્ય જોટલું દ્રવ્ય લઈ ચાલી નિકળી. આ સમાચાર પ્રધાન પુત્રી લાવડ્યવતીને થતાંજ, લાવડ્યવતી પોતાનો હેતુ, પોતાના પીતાને જણાવીને અને તે માટે તેની પરવાનગી મેળવીને કોઈ ન જાણે તેવી રીતે યોગણુ સ્વરૂપ ધારણ કરી લઈને ઉજેણુનગરી તરફ ચાલી નીકળી.

ફરતી ફરતી અને દેશો દેશની રીતભાત જોતી જોતી ઉજ્જૈણ નગરીમાં દાખલ થઈને શહેરનાં એકાદ મ્હોલામાં પોતાને રહેવા લાયકનું એક બાડાનું ઘર લઈ તેમાં રહેવા લાગી. તેની પાછળ પંદરેક દીવસે પ્રધાન પુત્રી લાવડ્યવતી દેશોદેશ ન્યાહલતી, તેના રીત રીવાજો માલતી ઉજ્જૈણનગરીમાં આવી એક ઉજ્જ પડેલા સીવાલ્યની અંદર હાલ તુરતતો પડાવ નાખીને પડી.

વારતા બીજ.

મને ઓળખે છે. હું કોણ છું ?

બીજ દીવસનો પહો શાટના ચતુરા (ધુતારણ) એક સભ્ય અને વૃદ્ધ વેશ ધારણ કરીને આસ્તે આસ્તે હાથમાં લાકડી લઈને મુજતે શરીરે ધરતી બહાર નિકળી. આડું જોતી જોતી અને સદગૃહસ્થોના મ્હોલા નિહાળતી નિહાળતી તે સંભવીત લોકોના મ્હોલામાં દાખલ થઈ, એક તરણ અને કુલીન સ્ત્રીના ફળીઆમાં પ્રવેશ કરીને ધરના દરવાજાની અંદર જઈને કોમળ અને ઉંચ સ્વ-રોથી પ્રભુના ગુણનું બજન ગાવા લાગી. તેનું તે રસીક બજનનો શોર તે ધરની અંદર રહેનારી સ્ત્રી સાબળનાજ, 'તે બોલી કે, આ ખાનાર કોણ છે? એ જોવા માટે તે સ્ત્રી પોતાનાં ધરનાં દરવાજા આગળ આવી, અને તેને પૂછવા લાગી કે 'ખાધ ! તારી શી ઇચ્છા છે?

ધુતારણુ—‘ઓ બલીબાઈ મારી શી ઇચ્છા છે તે તને શું કહું?’
 તું જ્યારે ન્હાની હતી. (ઘોડીઆમાં હીચકતી હતી.) ત્યારે તારી
 સંભાળ રાખવા અને તને રમાડવા માટે તારી માતાએ અને રાખી
 હતી. જ્યારે તું હાલતા ચાલતા અને ખાતા પીતા શીખી ત્યારે હું
 તારી માતાની રમ્મ લઈને મ્હોટી જત્રા કરવાને ગઈ હતી. જત્રા
 કરીને આવતાં તારી અને તારી માતાની શોધ કરવા લાગી, પણ
 કંઈ તમારો પત્તો મળ્યો નહીં, તેથી હું ઘણી નીરાશ થઈ ગઈ હતી.
 આ નીરાશીમા નીરાશીમા મેં એક માસ કાઢી નાખ્યો અને મેં
 ઠરાવ કર્યો કે, ‘જો આજ શોધ કરતાં મારી જુની શેઠાણી અને
 તેની પુત્રી મને નહીં મળશે તો હું આપઘાત કરીશ. ’ પણ ઇશ્વરે
 મારી લાજ રાખી છે, અને મારી જે ઇચ્છા હતી તે ઇચ્છા આજે
 પૂર્ણ કરી છે તેથી હું ઇશ્વરનો મ્હોટો પાડ માનુ છું. મારી લાડકી !
 બહાલી છોકરી ! તારૂં મુખ જોતાજ મારો ઘણા દીવસનો થાક અને
 દુઃખ દૂર થઈ ગયું છે, ખસ મને જે જોતું હતું તે મળી ચુક્યું છે.
 તને જોતાજ મને પૂર્ણ સંતોષ થયો છે. હવે હું જઈશ, વળી કોઈક
 દીવસે મળીશ. કદાચ તું મને ભુલી ગઈ હઈશ ! તેથી તું તેના વીચારમાં
 પડી ગઈ છે, પણ હવે તેનો જરા વીચાર કરીશ નહીં. હવે હું
 જ્યારે ફરીને તારી પાસે આવીશ ત્યારે તારા મનની ખાત્રી કરી આપીશ. ’
 મેં હવે મને જવાની રમ્મ છે.

આ કપટ યુક્ત ધુતારણુનું ભાષણ તે તરણુ આંતે ખરું લાગ-
 વાળું તે મનમાં કહેલા લાગી. ‘આ દાસી. જે કહે છે તે સર્વ
 ખરું હશે. ’ એવો વીચાર કરીને તેણે તે વેષધારી વૃદ્ધ દાસીનો
 હાથ પકડી પોતાના ઘરમાં લઈ જઈને એક કોચ ઉપર બેસાડી.

ન્યારે તે ધુતારણુ કોય ઉપર બેઠી, અને બેઠા પછી પોતાના મોઢા ઉપરનો ખુરમો કાઢી નાખ્યો, ત્યારે તે સ્ત્રીએ તેનું ચતુલ સ્વરૂપ જોઈને મનમાં કહેવા લાગી કે ખરેખર મારી ઉપમાતાજ છે, એમ સમજીને તેનો સત્કાર કરીને પોતાના ખીજ ખાનગી ઓરડામાં લઈ જઈને એક ઉંચા સ્થાનપર બેસાડી. કેટલોક સમય થયો અને જણ્યો અરસ પરસમાં વાતો કરી રહીઓ છે એટલામાં તેનો પતિ જે બહાર ગયો હતો, તે આવ્યો અને જ્યાં આ બેઠેલીઓ વાતો કરતી બેઠીઓ હતી તેને જોતાંજ ધુતારણુ ઉઠીને તેનાં દુખણાં લઈને આશીરવાદ આપ્યાં તે સ્ત્રીના સ્વામીએ પોતાની પત્નીને પુછ્યું કે, 'શામાં ! આ બાઈ કોણ છે ?'

સ્ત્રી—સ્વામીનાથ ! તેતો મારી ઉપમાતા છે. તે તીર્થ યાત્રા કરવા ગયા હતાં, ત્યાંથી પાછા ફરીને આજે મને શોધતાં શોધતાં અંહી આવ્યા છે. પોતાની સ્ત્રીની આ વાત સાંભળીને તે પુરૂષ પેલા કંઈ ન બોલતાં તે ધુતારણુના તેજમા અંગમ્ જઈને તે પુરૂષે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે, 'બહાલી શામા ! ઇશ્વરના કૃપાથી સહજ ભાવે તારી ઉપમાતા આપણે ઘેર આવી છે. તો તેને જવા દેવી નહીં.' પોતાના પતીનું આવું વીનયપૂર્વક ભાષણ સાંભળતાજ તે સ્ત્રી અત્યાનંદ થઈ તે ધુતારણુને રહેવા માટે આગ્રહ કરવા લાગી. ત્યારે હાના કરતાં કરતાં તે ધુતારણુ દસ દીવસ રહેવાનું કમ્બલ કર્યું.

એક બે દીવસ વીત્યા પછી તે ધુતારણુ ગ્લાન મુખ કરીને તે તરણુ સ્ત્રીને કહ્યું કે, 'મારી લાડકી ! જો મેં દસ દીવસ સુધી તારે ત્યાં રહેવાનું કમ્બલ કરેલું છે છતાં હું આજેજ જઈશ. આ ધુતારણુના

આવા બેઠીક શબ્દો સાંભળતાં તે તરણુ સ્ત્રીને બહુ માહું લાગી આવ-
વાથી તે બોલીકે, 'જો માગથી તમારી, બરાબર બરદાસ્ત થઈ શકતી નહીં'
હોય તો મને કહો. તો હું તે ઉપર વધારે ધ્યાન આપીશ. પણ
તમારે દસ દીવસ તો અહીં રહેવું જ પડશે. આમ એકાએક ઓલખાણ
થઈ મારા જીવને દુઃખમાં નાંખવાને તમને સારું લાગે છે કે ?'

તે કપટી ધુતારણુ આંખમાં આંસુ લાવીને બોલી કે, 'જો કંઈક
દીવસ સુધી તારી સંભાળ મેં રાખી છે તે માટે તારી ઉપર કોઈ
પણ પ્રકારનો દુઃખનો પ્રસંગ આવે તો મારાથી તે અટકાવી શકાય
એમ નથી. તેથી હું અત્રેથી જવાની રજા માગું છું.'

તે સાંભળનાજ છે તરણુ વારણી બોલીકે, 'બાઈ ! જો કંઈ
ખરી હકીકત હોય તે સ્પષ્ટ રીતે કહો, મારા હીતને માટે મરી શીટ-
નારી તારા શીવાય બીજી કોણ છે. ?'

તે ધુતારણુ બોલી કે, ' મારી આ વૃદ્ધ અવસ્થામાં એકમી
છાની વાત બીજાને કહી હું યુગલખોર શા માટે બનું ? ' 'તું' રજા
આપ એટલે થયું. '

આ શબ્દ સાંભળતાંજ તે તરણીને ફાલ પડી. તેમ તે તેને બહુ
આગ્રહ કરવા લાગી. તરણીનું અંતઃકરણ પારખી લઈને તે ધુતારણુ
વેશ ધારી બોલી કે, ' જો કે મારાથી તે વાત તને કહી શકાય એમ
નહોતી, છતાં તારા ઉપર મારા અપ્રર્વ પ્રેમને લીધે હું તને તે વાત
કહું છું. તે તું ચિંતથી સાંભળ. જો તે તારી વિશ્વ જતી હોય,

અંદે તે તારા ભવિષ્યને માટે નુકશાન કર્તા લાગે તો, તે ખરી છે કે ખોટી તેની ખાત્રી કરવાને જરાપણ ખોટી રહેતી નહીં.

આ ધુતારણના આ માર્મિક શબ્દો સાંભળતાંજ તે તરણ સ્ત્રી આવરી આવરી બની જઈને તે ધુતારણને કહ્યું કે— 'ખોલ ! ખોલ ! ! ઝટ ખોલ ! હવે મારાથી ધીરજ પડડી શકતી નથી. '

આ તરણ સ્ત્રીની આ દશા જોઈને તે ધુતારણે કહ્યું કે, 'આપણું ધરની સામે આવેલા મદીર આગળ એક તરણ અને સ્વરૂપવાન સ્ત્રી રહે છે તેની ઉપર તારો પતિ આશક પડ્યો છે. અને બે દીવસની અંદર તારી સોઠ ધરમાં આવી તારી ઉપર હુકમ ચલાવશે. સ્ત્રીઓના માથા ઉપર શોખ આવવાથી તેનું દુઃખ કેટલું બધું હોય છે તેતો તું સારી પેઠે સમજતીજ હશે. અને એવા શાક્યના શાલને સ્ત્રીઓ સહન કરી શકતી નથી. તે તારા ધરમાં આવ્યા પછી ધણીઆણીની પેઠે તારી ઉપર સત્તા ચલાવ્યા વગર રહેનાર નથી. તો ઉલટા સુખ બદલ દુઃખ માત્ર આવી આગલ આવી ઉજું રહેશે. તેટલા સાઈં આ વાત મેં તને કહી છે. હવે તું તારૂં ફાડી લેજે. હું બીજાને ત્યાં જઈ નોકરી કરીશ ' તે માટે તું તારી ઓળખાણ પત્રીકા મને લખી આપ. તે ધુતારણની આ કનીઈ વાત સાંભળીને તે સ્ત્રી બોલી કે, 'તે મારી સોખ જો ધરમાં રહીને મારી ઉપર હુકમ ચલાવવા લાગી તો તેનું દુઃખ મારાથી સહન થઈ શકનાર નથી. તેટલા માટે જો આ વાત ન બને તેનો કાંઈ ઇલાજ હોયતો મને કહેશો તો તે પ્રમાણે વર્તવાને હું તૈયાર છું. ' તે ધુતારણે શું પોતાની પાસેની એક તેજદાર છરી, તે સ્ત્રીના હાથમાં

આપીને તેને કહ્યું કે, ‘આજ રાત્રે તારો પતી બર ઉંઘમાં પડ્યો હોય ત્યારે તેના માથા ઉપરના બાલ કાપીને મને લાવી આપ. એટલે હું તે બાલ મંત્રી આપીશ. તેણેકરીને તારો પતિ પાસે સ્ત્રી ઉપર કદીપણ પ્રીતી કરશે નહીં.’ આ વાક્યો સાંભળી તે સ્ત્રીને મ્હોટો આનંદ પ્રાપ્ત થવાથી તે, તે ધુતારણ સ્ત્રીનો ઉપકાર માનવા લાગી.

કેટલોક વખત વીતી ગયા પછી તે કપડી સ્ત્રી તે તરણ સ્ત્રીને કહ્યું કે, ‘હમણાં તારો પતિ તે સ્ત્રી પાસે ગયો છે કે કેમ. તે હું જોઈને આવું છું, એમ કહીને તે ધુતારણ ઘરની બહાર નીકળી અને તે સ્ત્રીનો પતી મંદીરમાં ગયો હતો ત્યાં તે ગઈ.

એટલામાં તે સ્ત્રીનો પતી મંદીરની અંદરથી બહાર નિકળ્યો. તેવીજ તેની નજર પોતાના ઘરમાં આવેલી, પોતાની સ્ત્રીની ઉપમાનાને આંખમાંથી આંસુ પાડતી જોઈ તેને રડવાનું કારણ પુછ્યું. ત્યારે તે સ્ત્રીએ તેનાં ઉત્તરમાં કહ્યું કે, ‘બાઈરે ! હવે હું રહેનાર નથી અને તારું ઓળખાણપત્ર માગવાને આવી છું; કારણ તારા ઘરમાં રહેવું મને યોગ્ય લાગતું નથી ?

આ શબ્દો સાંભળનાંજ તે ગ્રહસ્થ મ્હોટા વીચારમાં પડી જઈને બોલ્યો કે, ‘તું મને ખરું કારણ જ્યાં સુધી કહીશ નહીં ત્યાં સુધી તું જ એમ હું કદીપણ તને કહેનાર નથી, ત્યારે તે ઠગારી પછી બોલી કે, ‘શું કહું ? મેં તારી સ્ત્રીનું બાલપણથી જ લાલન પાલન કર્યું. તે કરતાં જ એકાદી સ્ત્રીનું કર્યું હતતો બહુ સારું થયું હત, કારણકે તે એટલી બધી દુષ્ટ નિકલશે એમ મેં જાણ્યું નહોતું. અત્રે હવે પછી તેનું શું થશે તે માટે મને બહુ ચીંતા થાય છે, તારા

પ્રત્યે તેનું કેટલો બધો દુઃખાવ છે તે તું ન સમજતાં, તું તેની ઉપર નિઃકપટ પ્રીતિ રાખે છે તે માટે મને બહુ નવાઈ લાગે છે. ’

પોતાને ઘેર આવેલી પોતાની સ્ત્રીની ઉપમાતાનું આવું બોલવું સાંભળીને એક ક્ષણનો કંઈ પણ બોધ્યા વગર એકી નજરે તેની સામે જોયા કર્યા પછી તેણે ધીમે રહીને તેણીને પુછ્યું કે જે કાંઈ તારા જોવામાં આવ્યું હોય તે ખરેખર કહી દે, કે જોયી તે માટે મારાથી સાવધ રહીશ ચકાચ અને તેને તે બદલ યોગ્ય શીક્ષા કરવાનું બની શકે અને જો તું તે માટે મને બરાબર નહીં કહીશ તો હું જખર જોયું ખાધ જમ્ય તે ધુતારણે કહ્યું કે, તારા કુળની કીર્તિને કલક લગાડનારી તારી સ્ત્રી એક તરણ પુરૂષની ઉપર મોહીત પડી છે તેથી તે તેનેજ જીએ છે. તું તેની વાત જાણી ન શકે તેટલા માટે તે તારી ઉપર ઉપર ટપકેનો ખાટો પ્રેમ રાખે છે. તે પણ તેના પ્રેમી ચારને નગમવાથી તેનો પ્રેમી તારી સ્ત્રીનું વારંવાર અપમાન કરી આજખાનો માર મારતો હતો.

અને તારી કુલટા સ્ત્રી તેના પ્રેમીની મરણ મુજબ વર્તવાને તૈયાર થઈ ત્યારે તેના પ્રેમીએ તારી સ્ત્રીને કહ્યું કે ‘ આજ રાતના તારા પતિનું મૃતક કાપી નાખજે અને જો નહીં કાપી નાખીશ તો હું તારી કદીપણ સોળન કરનાર નથી.

પોતાના પ્રેમીને રાજી રાખવા માટે તારૂં માથું કાપી નાખવાને તારી દૃષ્ટ સ્ત્રીએ તેને વચન આપ્યું છે.

આ મારું કહેવું તને ખોટું લાગતું હોય તો આજ રાત્રે સુતી વખતે નાગી તલવાર લઈ, અને સુઈ જવાનો ઢોંગ કરીને જા-

ગતો રહેજે અને જો તે અડધી રાત પીતી ગયા મછી તારી સ્ત્રી એક મ્હોટી છરી લઈ તારું ગળું કાપવાને આવે છે કે નહીં ?

ન્યારે આવો પ્રકાર તારા જોવામાં બરાબર આવે અને તે માટે તારી પૂર્ણ ખાત્રી થાય તો તે બદલ તારી તરવારનો ઉપયોગ કરજો પણ એવી રીતે નહીં કરજો કે જેથી તે એકદમ ચમપુરીમાં પહોંચી જાય.

જો તારી તરવારના ધાથી તારી સ્ત્રીને બહુ જખમ નહીં થાય તો હું તને બતાવીશ. '

આ ધુતારણનું આવું બોલવું તે બીન અકલ અને મુર્ખા પુરૂષનું ખરું લાગવાથી તેના ક્રોધનો પાર રહ્યો નહીં અને મનમાં બડબડતો અને પોતાની સ્ત્રીનો કેમ ઘાટ ઘડવો તેનો વીચાર કરતો કરતો તે ધુતારણ સ્ત્રીને પોતાના સાથે લઈ પોતાને ઘેર આવ્યો. પણ આ વાત ખરી છે કે ખોટી છે તેની ખાનગી તપાસ ન કરતાં તે કપટખોર સ્ત્રીએ કહેલા શબ્દોને આધીન થઈ રાત પડવાની રાહ જોતો રહ્યો.

દીવસ આઠમી રાત પડ્યા પછી સુવાનો સમય થતાં આ બંને સ્ત્રી પુરૂષો પોતાના સુવાના ઓરડામાં ગયાં પોતાની સ્ત્રી રાતનાં સુવાનાં લુગડા પહેરવાને બીજા ઓરડામાં ગઈ તે જોઈને તે બે અકલી પુરૂષે ઝટ પોતાની તરવાર ઓશીકાની નીચે સતાડી દઈ પોતે બીજાના ઉપર સુધ ગયો અને જોરથી નરકોરા બોલાવવા મંડી પડ્યો તે બોલી સ્ત્રી જો કાંઈપણ બાબદમાં જાણતી નથી, તે આડે રસ્તે કેમ

જવું તેનો જોને મુદ્દલ ખ્યાલ નથી, તેમ ખરા ખોટાની પરીક્ષા કરવા જેટલી તેનામાં શક્તી નથી. અને કેવળ પોતાની અણુસમજને લીધે એક પારકી સ્ત્રીના કહેવાને આધીન થઈને નહીં કરવાનું કામ કરવાને તૈયાર થઈ છે તેનું પરીણામ કેવું આવશે તે તું વાંચક વાંચીને જરા વીચાર કરજે.

. પોતાનાં લુગડાં બદલાવીને તે સ્ત્રી સુવાના ઓરડામાં દાખલ થઈને પતીની પાસે સુતી. પોતાનો પતિ બર ઉઘમાં પડ્યો છે એવું જાણીને તે સ્ત્રી તરત બીજાનામાં બેઠી થઈને મ્હોટી છરા વડે પોતાના પતીના ગળા ઉપરનો મેલ સાફ કરવા લાગી. આ જોઈને તેના પતીને તે ધુતારણે જે કાંઈ આડું અવળું સમજાવ્યું હતું તે સર્વ ખરું લાગતાં તે મનમાં બોલ્યો કે, 'આજે મારી સ્ત્રી મારું ગળું ખચિત કાપી નાખશે.' તેથી તે તરત બીજાનામાં બેઠો થઈને ઓસીકાની નીચે રાખેલી તરવારને ખેંચી લઈને પોતાની સ્ત્રીના પગમાં મારી. પગમાં લાગતાંજ તે સ્ત્રીના પગમાંથી લોહીની ધાર ધુટી, અને તરવારના ધાની વેદનાથી તે સ્ત્રી મ્હોટેથી રડતી રડતી બોલી કે. 'મને શા માટે મારી નાખો છો ?'

આ સ્ત્રીનો રડવાનો અવાજ સાંભળતાની વાર આ ધુતારણે મારી નાખે છે મારી નાખેછે આવોરે આવો કોઈ બચાવો. આવી રીતે ભયંકર ચીસો નાખીને આખા મ્હોલાને જાગૃત કરી દીધો.

આસપાસ રહેતાં પડોસીઓ આ યુમરાણુ સાંભળીને એકદમ બહાર નીકળી તે પુરુષના ઘર ઉઘડાવી અંદર દાખલ થઈ, તે પુરુષના હાથમાંથી તરવાર ખેંચી ભેવાને તેની પાસે ગયા. કોંધાવેશ થયેલા

પુરૂષે આમળ પાછળ ન જોતાં તરવાર ખુંચવી લેવા આવનારની ઉપર એક ધા કર્યો. આ જોઈ બીજાએ આવી તે અકલહીણ પુરૂષને પકડી લઇને પગમા આંટી નાંખી નીચે નાંખી દઇ તેની ઉપર ચઢી બેસી તેના હાથમાંથી તરવાર ખેંચી લીધી, આ વખતે તેના ધરની અંદર અને બહાર મ્હોલાના લોકોએ બહુ શોર મચાવી મુક્યો હતો.

ઐટલામાં શહેરની ચોકી કરવા નિકળેલો કોટવાલ દેટલાક સીપાઇ સાથે આ અવાજ સાંભળી તે પણ ત્યાં આવીને એકદમ ભેગા થયેલા લોકોને વીખેરી નાખી ધરમાં દાખલ થયો અને આ સમત્કારીક પ્રકાર જોઈને તે વંધે તપાસ કરવા લાગ્યો. ત્યારે તે ધરમાં રહેલી ધુતારણ સ્ત્રી તરત કોટવાલની સામે આવી કોટવાલને કહેવા લાગી કે, ' આ સ્ત્રી પુરૂષની વચ્ચે રાત પડ્યા પછી બચકર તોશાન આવ્યું છે અને બંને જણ એક એકના જીવ લેવાને કાંઈ બાકી રાખ્યું નથી પણ હવે ઇચ્છાથી મૃત્યુને આધીન થતાં બચી ગયા ગયા છે.' તે કપટ યુક્ત બાપણ સાંભળતાંજ કોટવાલને બહુ રીસ ચઢવાથી તે બંનેને પકડી ચપ્પતરે લઇ જઈને બારીકીથી તેની તપાસ કરવા લાગ્યો. તપાસ કરતાં તેને એમ સમજાયું કે, આ બંનેને ઉલટું સુલટું સમજાવનાર કપટખોર બુદ્ધિ સ્ત્રી છે અને તેથીજ. આવો બનાવ બનવા પામ્યો છે. કોટવાલની આવી રીતે પૂર્ણ ખાત્રી થવાથી આ બંને સ્ત્રીપુરૂષને પોતાના પહેરામાંથી મુક્ત કરી તેને ઘેર જવા દીધા. કોટવાલના પહેરામાંથી મુક્ત થઈને બંને સ્ત્રીપુરૂષ જેવા પોતાના ધરમાં દાખલ થાય છે તો તે કપટખોર સ્ત્રી ધ્રુમ થયેલી જણાઈ. ઐટલુંજ નહીં પણ તેની સાથે પોતાની સર્વ દોષત પણ લઈ ગઇ છે એમ તેમને જણાવાથી તેમને ખાત્રી થઈ કે આ ખરી

ઉપમાતા નહોતી પણ કોઈ ચોક્કસ, લુચ્ચી અને તારણુ સ્ત્રી હતી. આ બનાવ જોઈને તે પુરુષના ક્રોધનો પાર રહ્યો નહીં. પણ શું કરે તેતો ક્યારની ક્યાં ધ્રુમ થઈ ગઈ હતી.

પોતાનું વેર લેવાને માટે તે તરત કોટવાલની પાસે ગયો અને તેની પાસે બનેલી સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી.

આ સર્વ ખીના મ્હોટી ચમત્કારીક અને મહત્વની છે એવું સમજીને આ વાત રાજનાં કાનપર નાખવી એવા હેતુથી તે ગૃહસ્થને પોતાની સાથે લેઈને કોટવાલ રાજ દરબારમાં ગયો. રાજાએ તે સર્વ હકીકત સાંભળી બહુ વીરમય થઈ કોટવાલને કહ્યું કે તે ધુતારણની તપાસ કરી પકડી લાવવાની સખ્તનાઈ કરી. અને તે ગૃહસ્થને ધીરજ આપી તેને ઘેર જવાની રજા આપી.

વારતા ૩ જી.

વચન આપતો રહ્યું.

ખીજે દીવસે ચતુર ચતુરા પોતાની ચતુરાઈ બતાવવા માટે જૂદા દાસીને છાજે તેવો ઉત્તમ પોષાક ધારણ કરીને એકાદ સારો શીકાર શોધવાનો લાગ જોતી જોતી એક મ્હોટા મ્હોલામાં દાખલ થઈને ચોતરફ જોવા લાગી.

એક ધરની બારીઓની આડે કંઈક વીચિત્ર પદ્ધતિ ટાંગેલા હતા અને તે ધરની અંદર કેટલાક માણસો પોતપોતાનું કામ કરવાને મંડી પડ્યા હતાં તેની ઉપર આ ચાલાક અને ધુતારણ ચતુરાની નજર પડવાથી તે મનમાં વીચાર કરવા લાગી કે, જરૂર આ ધરમાંથી મારી મનલબ્ધ પાર પડશે. ' એવો વીચાર કરીને તે ધરની સામે આવેલા બીજા ધરના ઉંચા ઓટલા ઉપર ચઢીને, ડોક્યા કરવા લાગી, તો એક તરણ સ્ત્રી ખુરસી ઉપર બેઠેલી જોઈ, તે જોતાંની સાથે તે ધુતારણ ઓટલા ઉપરથી નીચે ડિગરી એકદમ સામેના ધરની ઉપર ચઢી ગઈ, અને જ્યાં તે સ્ત્રી બેઠી હતી, ત્યાં જઈ, તેની સમીપ બે હાથ જોડીને ઉભી રહી તે જોઈને તે તરણ બાળાએ આ ધુતારણને એક બાળુએ બેસવાને કહ્યું.

એક બાળુ તે બેસવાને કેટલોક વખત વીતી ગયા પછી તે તરણ બાલા એકલી છે એમ જણાતાજ તે ધુતારણ રડવા લાગી.

પોતાને ઘેર આવેલી આ અજાણી ડોસીને આમ એકાએક રડતી જોઈને તરણ બાળાએ તેને પુછ્યું કે બાઈ તું કેમ રડે છે ? તારી જે કાંઈ ઈચ્છા હોય તે મને કહે તો તે માટે હું કાંઈ પણ વીચાર કરીશ. અને તે માટે મને જેમ ધટીત લાગશે તેમ કરીશ.

આ તરણબાલાની આવી દીલવાણી સાંભલીને તે તરણ બોળી બાળાને આ ઠગારી સ્ત્રી કહેવા લાગી કે, ' હજી તું મને ઓછાખી શકી નથી કે ? ખરાખર છે ! જ્યારે હું અહીંથી ગઈ ત્યારે તે વખતે હું ખુબ નહાની હતી તેથી તું મને ઓછાખી શકી નથી. તે વખતે તારી

મા બચ'કર મોતના બીજાના ઉપર પડી પડી સેવટની ધડીની રાહ જોતી હતી, તે વખતે તને સંભાળવા માટે અને તને દુધ પાછને ઉછેરવા મને રાખી હતી. તે તું ક્યાંથી જાણે ? અને જે અને જાણતા હતાં, અને જોળખતા હતાં તેપણુ બધા મરી પીટયા હોય એમ મને લાગે છે. તારો મેલાપ કરવા માટે મેં તારા તે આગળા નોકરોની બહુ તપાસ કરી પણ ક્યાંય પણ તેનો પત્તો મળ્યો નહીં તેથી હું તારા માઆપનુ અને તારું નામ પુછતી પુછતી આજે પંદર દીવસે તારા ઘરનો પત્તો મળ્યો છે. તારી મા ઇશ્વરની કૃષ્ણાથી સાજી થયા પછી ઘરનુ કામકાજ કરવા લાગ્યા પછી હું તારી માની રજા લઈને કાશીની જત્રા કરવા ગઇ હતી. પણ મારો દીકરો ઘણો બી-માર છે. એવા સમાચાર સાંભળીને, અને તને એકવાર રૂંદને જોવી એ ઉમેદથી અડીંઆ આવીધું, એટલું બોલી રહ્યાં પછી તે ચતુર ચતુરા ચતુરાઈથી પાછી રડવા લાગી. અને રડતી રડતી અંને આંખોમાંથી આંસુ પાડતી પાડતી બોલી કે, જેટલો શોખ કરવો એ દુઃખમયજ છે એટલુંજ નહીં, પણ શરીરનાં ગાત્રોને ગાળી નાખનારો છે. બીજું કાંઈ નહીં. આ રથજે તે હજી પુરૂં બોલી રહી નથી એટલામાં વચ્ચે તે તરણ બાળા બોલી કહી કે ' જે વખતે તું અડીંથી ગઈ તે વખતે હું ઘણી નાની હોવાના સખબથી હું તને બરાબર જોળખી શકી નથી. મારા માઆપને મરીગયાને છ માસ થયા છે, તેથીજ હું બાલાપણામાંજ એટલી પડી ગઈધું. હું તને મારી માતા સમાન માણું છું તેટલા માટે તારી જે ઇચ્છા હોય તે મને કહે. ' પોતાના કપડ રૂપી ચટકામાં આ તરણ બાલાને બરાબર સપડાયેલી જોઇ તે વેપધારી રાજકન્યા ધુતારણે કહું કે, ' છોકરી ! મારી ઇચ્છા તારીપામેથી પ્રાર્થ થશે છીંવા નહીં એવા માટે મને સંશય છે; માટે તને કહેવા પછી

એ તે પૂર્ણ નહીં થઇ તો મારું બોલવું બ્યર્થ જશે, માટે મારાથી કહેવાતું નથી. આ ધુતારણનાં આવા વીનથી શબ્દોથી થયેલી વિમલ અસરથી તે નરણાળાના એકદમ ભોળવાઇ જમને તે ઠગારી ધુતારણને કહેવા લાગીકે, 'હે વૃદ્ધ દાસી ! તારા આવા બોલવા ઉપરથી મારી પૂર્ણ રીતે ખાત્રી થઇ ચુકી છે કે તું મારી રક્ષક જુની દાસી છે. માટે તું કોઇ વાતે ન ગભરાતી. મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખ. હું તારા તે શબ્દને પાછો ફેરવીશ નહીં.' . . .

આ કોમળ હૃદયવાળી તરણ બાળાના મુખમાંથી નીકળેલા આવા મધુશ શબ્દો સાંભળતાની વાર તે ઠગારણે તે બાળાનું વચન લઇ લીધા પછી તે બોલી કે, 'છોકરી ! તારા કરતાં એ વર્ષે મોટો મારો એકનો એક છોકરો છે. તે ઘણાક સમયથી તારી ઉપર મોહીત પડ્યો છે. તારા શશીમત મુખકમળનાં દર્શન થવા અશક્ય હોવાને લીધે તે દીનપ્રિદીન ઝુરતો જાય છે.

. હું આ વાત મુદલ જાણતી નહોતી અને તે હું ન જાણી શકું તેટલા માટે મારો છોકરો પોતાનું દુઃખ મને જરા પણ જણાવતો નહોતો. શા માટે એના શરીરનો રંગ બદલાતો જાય છે. શા માટે તે આખો દીવસ ને રાત ઉદાસ રહે છે, શા માટે પુર ખાતો કે પીતો નથી. તે માટે હું તેને વારંવાર પુછતી હતી પણ તે મને તે માટે જરા પણ જણાવતો નહોતો. મેં તે માટે બારીક તપાસ ચલાવી, છતાં હું કાંઇ જાણી ન શકી. કેટલાક દીવસ પછી તે પોતાના ઓરડામાં સતે સતે તારા રૂપનું વર્ણન કરતો હતો. અને તેની સાથે તારા પ્રેમની માગણી જણે તારી સાથે કેમ ન કરતો હોય એમ

બકતો હતો. તે શબ્દો મારા કાને આવવાથી હું તરત તેની પાસે દોડી ગયો અને તેને 'પુછ્યું' કે આ તું શું બકે છે તે સત્ય છે કે અસત્ય છે.

મારા આ શબ્દો સાંભળવાની સાથે તે બોલ્યો કે, હા સત્ય છે; તે વીરોગથી હું ઝુક છું જો તું મારી માતા હોયતો અને મને મરતો બચાવવાની પ્રતિજ્ઞા રાખતી હોયતો તે મારી પ્રેમદાનો મને એકવાર બેટો કરી આપ 'ત્યારેજ હું આ ઘોઠાળાથી જાણી શકીશું, હવે જો તારી બેટ નહીં થાયતો, તે જલદીથી મૃત્યુ પામશે. ને તે બદલ તેના મરણનું તુંજ કારણ થઈશ. માટે જો તું તેની દયા લાવીને એક વખત તારું સુંદર મુખ તેને બતાવીશ, સત્યકાર કરીને બોલાવીશ, તો તારા બદલ તેને કૃતપન્ન થયેલું મહા દુખ એક ક્ષણમા મટી જશે.

આ ધુનારણુની આવી કઠોર વાણી સાંભળતાની વાર તે તરણુ વાળા એક ક્ષણ તો વીચારનાં પડી ગયો હવે આને કેવી રીતે જવાબ આપવો તેનો તેને કંઈ પણ વીચાર ન સુઝવાથી તે ગદગદીત થઈ તે ધુનારણુને કહેવા લાગ્યો 'તું આશુ' બોલે છે. આજ દીવસ સુધીમા હું કેમ પણ પ્રાર્થના નજરે પડી નથી એમ છતાં હું તારા છોકરાની નજરે કેમ પડું? તે દગારણુ કશું કે, 'એક દીવસે તું મંદીરે દર્શન કરવા જતી હતી તે વખતે તારી અંતરની એક નજર થતાંજ, તે તારા રૂપ ગુણ કિંપર મોહીત પડી ફરીને એકવાર તારા દર્શન કરવાને માટે અને તારા મધુર શબ્દો સાંભળવા સાથે ઝુરતો જાય છે.' જો તું તારું વચન પાળવાને ના કહેતી હોય તો ના કહે. હું ચાલી જઈ.

આયુ' તેનું કપટ યુક્ત બાષળુ તે તરૂણા વાળાને ખરું લાગવાથી તે બોલી કે, 'એ દામી ! જે માટે મેં તને વચન દાધું છે, તે માટે તારા છોકરાની ઇચ્છા પૂર્વ કરવા સાફ હું તારી સાથે આવું છું પરંતુ આ વાત કોઈના જાણવામાં આવવી ન જોઈએ.' તેણે કહ્યું કે, 'તે માટે તું' નચીંત રહે, કે કોઈને પણ જાણવા દઈશ નહીં' જે હું એવા કામમાં પકડો ચલાક છું. શી તાકાત છે કે તારું કોઈ નામ લઈ શકે.

વચનથી બંધાર્થ ગયેલી તરૂણા બાગ સારા નરસાનો કંઈ પણ વીચાર કર્યા વગર આ મહા દગલુને વશ થઈ ગઈ. છતાં તેના અંતઃકરણમાં પહેલાં બયને લીધે તેનું કેમલ મુખ એક ક્ષણમાં ઝાંખું પડી ગયું. એટલુંજ નહીં પણ અંદરથી તેની લાગણી બહુ દુઃખાવાથી તેનું શરીર કંપવા લાગ્યું. પણ શું કર નિરૂપાય ! આ કપટ કાલની મર્તિને તે ઝોળખી શકી નહીં.

આમ કરવું નહીં જોઈએ, અને જે ફરીશ તો મારા કુળને, અને મારા ધર્મને મોટું હાનિક લાગશે. અને જે તેમ નહીં કરીશ તો મારા પિયેલા વચનનો ભંગ થશે એમ જાણવા છતાં, ગમે તેમ થાય પણ મારા વચનનો ભંગ ન થાય તેટલા માટે મારે જવુંજ જોઈએ. એવા દ્રઢથી તેણે પોતાની એક નિમકલલાલ દાસીને પોતાની પાસે બોલાવીને કહ્યું કે-પેટીમાંથી સો મોહર અને ખાસ દાગીનાની પેટી લઈ લાવે કર.

પોતાની પાલક બાઈનો હુમ્મ થતાજ દાસી તરત ઘરમાં ગઈ, અને સો મોહર અને દાગીનાની પેટી લાવીને તેની આમળ મુકી

દીધી. તે મોહોરો પોતાના હાથમાં લઇને તે તરણ બાળા તે કપટ ખોર ફગલબાજ ધુતારણને આપવા લાગી. ત્યારે તેણે કહ્યું કે, તું મારી સાથે આવીશ એટલે મને સર્વ મલ્યું ' પણ તે બાળા તેના કહેવા મુજબ નવર્તનાં મ્હોટા આગ્રહથી તે મોહોરો તેને આપી પછી તેણીએ અમુત્ય દાગીના અને અલંકારક આભુષણો પહેરી લઇને પોતાની દાસીને કહ્યું કે, ' મારે માટે કોઇ પાગુ પુછે તો, હું મારી માસિનિ ઘેર ગઇ છું એમ તું કહેજે.

આટલું કહીને તે તરણ બાળા તે ધુતારણની સાથે પોતાના ઘરની નાએ ઉતરી અને એકએકની પાછળ ચાલવા લાગી. એ દગ સ્ત્રી તે પાછળ ચાલી તે જોઇને તેણી કેવી યુક્તીથી કસાવતી તે માટે વીચાર કરતી કરતી ભર બળદમાં આવી તે બળદમાં પોતાની એક દુકાનમાં એક બહુ સ્વચ્છવાન તરણ સરાફ અલંકાર ધારણ કરી બેઠો. છે તે જોઇને તેણીએ તે તરણ બાળાને એક કાણુ એક બાણુ ઉભી રાખી પોતે તે તરણ સરાફની પાસે જઈને ઉભી. આ જુદીને પોતાની દુકાને એકાએક આવેલી જોઇને સરાફે તેને પુછ્યું કે, ' તું શા માટે આવી છે ? તેણીએ કહ્યું કે, 'ભાઈ રે ! મને કાંઈક છાની વાત કહેવાને આવી છું. તેટલા માટે આ તારા ચાકરને અહીંથી જવા દે.' તેથી તેણે પોતાના ચાકરને દુકાનના અંદરના ભાગમાં જવાને કહ્યું. આ બોલી પોતાના સાણુ-સામાં સપડાવવા માટે તરત આ ફજાખોર સ્ત્રીએ જટ પોતાના મ્હોટા ઉપરનો ધુરખો ખીસવી નાખીને રસ્તા ઉપર ઉભી રહેલી તે તરણ બાળાને તેને બતાવીને કહ્યું કે, 'આ મારી છાકરી છે, અને તેના હજી કુધી લગન કરવામાં આવ્યા નથી. આજ ચારક દીવસ થયા તે પહેલા

પોતાના ધરની બારી આગળ ડૂબી હતી તે વખતે તું રસ્તેથી જતો હતો ત્યારે તેની નજરે તું પડવાથી તે નારા પર મોઢી પડી હતી અને દાસીથી તારું આ કેકાણું જાણી લીધું. તે દીવસથી તે નારી બેઠ કરવા માટે રાત્ર દીવસ ઝૂરી રહી હતી. તે મારી એકની એક છોકરી હોવાથી તેનું દુઃખ મારાથી વેનઈ શકાતું ન હોવાથી હું નારી પાસે આવી છું.’

આ ધુતારણના આવા મોહ ઉપજાવનારા કામદેવને જાગૃત કરનાર શબ્દો માલગતાજ તે સરાક યાકુંળ વ્યાકુંળ બની જઈને પોતાની સાથે સો મોહોરો લઈને તેને ઘેર જવા માટે પોતાની દુકાનની નીચે ઉતર્યો. તેઓની સાથે ચાલતો થયો.

આ ત્રણે જણા ચાલતાં ચાલતાં ગામની બહાર નિકળ્યાં અને ગયા સરકારી બગલાઓ બધાના હતા, તેની આસપાસ, તેનો એક મોટો મીસ્ત્રી બંને સુતાર રહેતો હતો, તેના પાસે જઈને તેના હાથમાં એક મોહાર મુકીને તે દગારણે કહ્યું કે, ‘ભાઈરે ! અમારી ઉપર દયા લાવીને આ નારા બગલામાંથી એકાદ ખાલી દીવાનખાતુ અમને બે કલાક સુધી વીસામો લેવા દે. કારણ કે આ સમે સખ્ત તાપ પડતો હોવાથી અમે ચણાની પેંડે સંકાર્ષ ગયા છીએ. અમારું ધર અહીંથી બહુ છેટે છે. ત્યાં પહોંચતાં અમને ઓછામા ઓછા બે કલાક લાગશે તેટલા માટે ત્રોડાક વીસામો ખાંધા વગર છુટકોજ નથી.

લોભનો થોભ નથી. લોભે લલાણુ જાય છે. લોભ થતાજ, માણસ નહીં કરવાનું કાર્ય કરવાને તત્પર થાય છે લોભથી સત્યનો ધર્મનો, વિવેકનો, સંપત્તીનો, સંનત્તીનો, કુટુંબનો અને અંતે પોતાનો

પણ નાશ થાય છે. જ્યારે મહાત્માઓ, રાજાઓ, શ્રીમતો, વિદ્વાનોને લોભ થાય છે. ત્યારે બેચકલી, બેસમજ અને મૂર્ખ સુતારને લોભ થાય તેમાં નવાઈ શી?

દ્રવ્ય લોભને આધીન થઈ જઈને તે સુતારે કહ્યું કે. ‘આ બંગલો તમારો છે જેમએ તેટલો વખત રહો.’ એટલું કહીને તે સુતાર બહાર પડેલા પોતાના ધાલીઆને પોતાના માણસની આગળ ઉપડાવીને પોતાના રહેવાના દીવાનખાનાની આગળ ખાલી પડેલા એક ખીજ દીવાનખાનામાં પથરાવી આપ્યો. તે જઈને આ ત્રણે જણ તે દીવાનખાનામાં જઈ આરામ લેતા બેઠા. અને સુતાર પોતાના ચાલતા કારખાનામાં જઈ કામે લાગી ગયો અને પોતે બહાર નીકળી સુતારને પોતાને કામે લાગેલો જઈને, તે ઠગારણુ તે બંનેને ખાટલા ઉપર સુધ જવાનું કહીને પોતે દીવાનખાનાની, તેનો દરવાજો બહાર આવી દરવાજો બંધ કરી દીધો. પોતાનો મુળ હેતુ પાર પાડવા માટે આ સ્ત્રીપુરુષને ફસાવવા એવો ઠઠ વીચાર મનમાં કરીને તે ઠગારણુ ઝટ ત્યાંથી ઉઠી અને તે સુતારની પાસે ગઈ. અને તેને કામ કરતો અટકાવીને કહ્યું કે, ‘ભાઈ મારી સાથે જે બાળા આવેલી છે તે મારી છોકરી થાય છે, અને તે પુરુષ તે મારો જમાઈ છે. છોકરીના ભાગ્યહીણને લીધે હું ઘણી દુઃખી થઈ ગઈ છું. કાનણ કે મારી આ સ્વરૂપવાન અને ગુણિયલ છોકરી સાથે તેનો પતી બરોબર રીતે વર્તતો નથી. એટલુંજ નહીં પણ તેનો પતિ વારંવાર તેની ઉપર ઘાટકીપણું ચુભરે છે. તેટલા માટે. તેનો ફડચો કેવી રીતે કરવો તે માટે. જમાઈ અને છોકરીને સાથે લઈને ન્યાયધીશને ઘેર ગઈ હતી.

ન્યાયધીશના પુછવાથી મેં કહ્યું કે, અમારી નાનના મીવાજ

પ્રમાણે, મારી છોકરીના તેના ધણીથી છુટા છેડા કરાવી એક એકની કારગતી લખી એક એકને આપી એક એકથી છુટા થઈ જવા માટે આપની પામે અમે સર્વ જણા આવ્યા છીએ, ન્યાયધીસે અમે ત્રણે જણાને જુદી જુદી રીતે પુછીને, તેમ નહીં કરવાને અમને સમ્મત નાકીદ આપીને અમારે ઘેર જવાની રજા આપી હતી.

ન્યાયધીશના આવા ચુકાદાથી હું ધણી નારાજ થઈ ગઈ. અને હવે શું કરું તેના વીચાર કરતી કરતી અંડી સુધી આવી છું.

તું જીવાન છે. તારે બાઈડો છોકરા નથી. અને તું તારું પાપણુ કરવાને સમર્થ છે. તું મીઠ્ય શાસ્ત્રી છે. અને સીધ્ય શાસ્ત્રમાં તું નીર્ણુ છે તારા હાથ નીચે હજારો માણસોને કામ કરતા જોઈને મને મ્હા આનંદ પ્રાપ્ત થયો છે, અને તું મારી આ એકની એક છોકરીની મન કામના પૂર્ણ કરી શકીશ એવી મારી ખાત્રી થવાથી. હું તારી ઉપર શીદા શીદા થઈ ગઈ છું. અને તેટલા માટે મારી છોકરી સાથે તારા લગ્ન કરી આપવાને તૈયાર થઈ છું. આ એકની એક છોકરી હોવાથી તેનું દુઃખ હું જોઈ શકતી નથી. તેટલા માટે તું જો મારી આ વાન કયુલ કરીશ તો મને મ્હોટો આનંદ થશે.

તે સુંદરી બ્યારે તે સુનારનાં કારખાના આગળ આવી હતી. ત્યારે તેનું સ્વરૂપ તેણે જોયું હતું તેનેલીધે તેના સૌંદર્યથી તે પોતાનું બાન છુલ્લી જઈને બોલ્યો કે, 'બાઈ' તું જે કાંઈ કહે છે તે સર્વ ખરું છે. માટે તારા જમાઈ પાસેથી છુટાછેડાની કારગતી લખાવી મને આપતો હું મોટા હર્ષની સાથે તારી છોકરી સાથે લગ્ન કરીને તારી ખરજી મુજબ વસતીશ. '

આ પ્રમાણે છુતારની સાથે વાતચિત કરીને તે ડગારણુ અંગલાની ઉપર ગઈ અને દીવાનખાનાની અંદર શું થાય છે, તે જોવાલાગી.

આ વખતે તે સરાફ અને તે આળાં બંને આનંદની વાતો કરી રહ્યાં હતાં તે જોઈને તે ડગારણુ દીવાનખાનાનો દરવાજો ઉઘાડી અંક-દમ તેની પાસેગઈ. અને જોનાંજ આ બંનેજણા સરમાઈ જઈ નીચું બાલી ગયા.

તે છુતારણુ બોલી કે, 'મારા વ્હાલા બાલકો !' તમે જરાપણુ સરમાશો નહીં. તમારી ઈચ્છાનુંસાર આનંદ લુટો. મને લાગે છે કે આ દાગીના અને વસ્ત્રો તમારા રંગને ભંગ કરતા થઈ પડ્યા છે. જુઓ જુઓ ! તેના ભારથી તમારા શરીર ઉપર કેટલો બધો પરસેવો છુટ્યો છે. અને તે પરસેવાથી તમારા વસ્ત્રો અને દાગીના કેવા બીજનઈ ગયા છે.

આ વખતે બાર ૩૫ થઈ પડેલા દાગીના કિનારી મને આપીદો, અને પછી જુઓકે તમારા આનંદનો રંગ કેવો જમ્મે છે.

બ્યારે કોઈ પણ માણસ કોઈ પણ પ્રકારનાં લોભમાં ફસાઈ જાય છે, ત્યારે તે માણસ સારા નરસનો વીચાર કરવાની શક્તીનો ત્યાગ કરી દઈને લોભનો કાડવો બતાવનારને આધીન થઈ જના વાર લાગતી નથી.

જો કે વાંચક ! આ ડગારણુ પણ ઉંચા જ્ઞાનદાનની હોઈને, ઉંચા શુદ્ધાંત્રી સાક્ષાત પ્રતિભા છતાં, અને એક રાજ સત્તા ચલાવનાર પુરુષ

કર્તા વધારે સત્તા ભોગવનાર ઠંસોર વચની ખાળાના દાનને વીધી આરપાર નીકળી જનાર ઉજેણી નગરીના વીક્રમ રાજના પરાક્રમી કુમાર સવાઇ વીક્રમના ગર્વ ભરેલા ઢંઢેરાતું અભિમાન ઉતારવાનો લોભ થતાજ તે રાજ ખાળાની યુધિ બદલાઇ 'જતાં કંઈ વાર લાગી. તો પછી જેને આ સંસારનો અનુભવ થયો નથી. અને દુનીયા કેવી છે તેનો રંગ પારખ્યો નથી તેવા માણસોને કાંઈ પણ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાનો લોભ થાય તેમાં નવાઇ શી ? સમજતો નથી.' આ બુને પાત્રોએ તરત પોતાના અમુલ્ય દાગીના ઉતારી તે હગારણુને સોંપી દીધા. તે દાગીના પોતાના સ્વાધીનમાં લઇને તે ધુતારણીએ આ બંનેને કહ્યું કે, હવે તમે સુખેથી આરામલો. હું બહાર જઈ ઉભાંધુ એટલું કહીને તે સુતાર પાસે આવીને સુતારના હાથમાં એક સોના મ્હોર મુકીને કહ્યું કે, 'ભાઈરે ! અમને બહુ ભુખ લાગી છે, માટે થોડીક મીઠાઇ લાવી આપ.

ભોજો ખીચારો સુતાર ! અકળતો પુરો આરદાન ! તે આ હગારણુના દાગા દાવા શું સમજતો હતો ! મ્હોર જેતાજ લલચાઇ ગયો. અને મુઠી વાળી ગામ ભણી દોડ્યો

સુતારને ગામ ભણી જતા જોઇને, આ ધુતારણુ તરત ખાણુના દીવાનખાનામાં બેઠી અને સુતારની પેટી પટારા ભાગી તેમાંથી જેટલું રોકડ મળ્યું તેટલું લઇને, અને તેના પોટલા બાંધી લીધા અને પુર-પનો વેષ ધારણ કરી બંગલાની નીચે આવીને બહાર નીકલી અને રોકડ અને દાગીનાનો તથા ઉચા ઝુગડાઓના ગાંસડાઓ બાંધેલા પોટલો કેવી રીતે લઇ જવા તેનો વીચાર કરતી

ઉંઘી છે. એટલામાં તે રસ્તેથી એક ઉંટવાળાને જતો જોઈને તે તેની પાસે ગઈ અને તેને નમન કરીને કહ્યું કે, એ ઉંટવાળા મહેરબાની કરીને તારો ઉંટ મને ભાડાથી આપીશ. માફ કર ગામમાં છે. ત્યાં મારે સામાન લઈ જવાનો છે. માત્ર બે બેપ થશે. પ્રથમ નીચે આ જે પોટલાઓ પડેલા છે તે પહેલા મુકી આવ્યા પછી બીજા બેપમાં બાકીનો સર્વ સામાન લઈ જતી વખતે તને સાથે લઈ જઈશ અને તારું ભાડું ચુકવી આપીશ. એટલું કહી નીચે તાળું મારી દીધું.

ઉંટવાળાએ તેની વાત કબુલ કરીને તરત પોતાના ઉંટને નીચે બેસાડી દીધું તે જોઈને તે ધુતારણ તરત ઉંટની ઉપર ચડી બેઠી, અને ઉંટને ઉઠાડી ચાલતી વખતે ઉંટવાળાને કહેતી ગઈ કે હું હમણા આવું છું.' એટલું કહી તે તરત ત્યાંથી નીકળી ગઈ. થોડોક વખત વીતી ગયા પછી તે સુતાર પોતાના ઘર નીચે આવી જુએ છે તો બંગલાના દરવાજા ઉપર તાળું મારેલું અને તેની આગળ એક માણસને તેના હાથમાં દરવાજાની તાળાની ચાવી જોઈને તે સુતાર ચક્રીત થઈ જઈને, તે ઉંટવાળાને બેસવાનું કારણ પૂછવા લાગ્યો ત્યારે તે ઉંટવાળા જોટલું જણતો હતો તેટલું તે સુતારને કહ્યું. તે સાંભળ્યાંજ હાથ મારા બાપરે' અને રાંડે મારી નાખ્યો!! બંગલાનો માલિક તો હું છું, અને ઘણી થઈને ધાગે દીવસે મારા ઘરનો સામાન લઈ ગઈ તે ખરેખર ચાલતી હોવી જોઈએ એમ લાગે છે. આવી રીતનો ભવારો કરીને તેની પાસેથી બંગલાની ચાવી માગી તે ઉંટવાળાએ કહ્યું કે ઘરનો માલિક આવ્યા સીવાય બંગલાના દરવાજાની ચાવી આપનાર નથી. ઉંટવાળાનાં આવા જવાબો સાંભળી

સુતારઆધના કોધનો પાર રહ્યો નહાં તરત પોતાના કારખાનામાં દોડી જઈને એક પકડ અને હથોડી ઉપાડી લાવીને તે બંગલાનું તાળું બાંગી નાંખ્યું. દીવાનખાના અંદર સરાફ અને તે તરણી જાગૃત થઈને તે સરાફ તે તરણીને કહ્યું કે, પ્રીયા ! જો તને કંઈક હીરા માણેક વગેરે જવાહીર જોતા હોય તો તારી માને કહીને મારી પાસેથી મંગાવો લેજો તે તરણીએ તે સરાફને કહ્યું કે ‘ મારી માતાને મરી ગયાને બહુ વર્ષ થીતી ગયા છે, તો પછી મારી મા આવી ક્યાંથી ?

સરાફ—તારી માતો બંગલાની બહાર ખેડી છે. અને તું આમ કમ ખોલે છે ?

તરણી—તે તો તમારી મા છે !’ આવી રીતે બંનેની વચ્ચે આડા અવળા સવાલો થતાં સધળો ભેદ ઉઘડી જવાથી આમાં કંઈક દગા જેવું લાગે છે. એવું સમજીને તે સગર નીચે ઉતર્યા અને જોયું ફરવાગ્ન આગળ બંધ જોયો ! તે જોતાંજ, અરે ! રાંડે મારી નાખ્યા રાંડ મટોટી દગા ખોર ! નીકળી ફસાવી ક્યાં નિકળી ગઈ ! દીવાનખાનાની ખારીની અંદરથી બહાર જોવા લાગ્યો, તો નીચે જો માણસને લડતાં દીદાં એટલામાં તે તરણી સરાફ પાસે આવી તે જોઈને સરાફ તેને કહેવા લાગ્યો કે, ‘ તારી મા મારા દાગીના લઈ ગઈ તે ખોલી કે તારી મા મને ફસાવી ગઈ. આ પ્રમાણે દીવાનખાનામાં બેતી સાથે ઝઘડો ચાલી રહ્યો છે. એટલામાં સુતારે બારણાનું તાળું ફાડી નાખ્યું. અને અંદર જોઈથી લડી રહ્યા છે તે સુતારને નજરે પડ્યા. તે ઉપરથી આ પાત્ર તે ચોર સ્ત્રીના બાગી-

હાર છે એમ સમજીને તે સુતાર તેને મારવાને દોડ્યો. એટલામાં તે રસ્તેથી કોટવાલ નિકળ્યો તેણે આ ગડબડ સાંભળી તરત એ મહેલમાં દોખલ થયો અને ચારે જણને પકડી રાજાની પાસે લઇ જઇ ઉભા રાખ્યા. રાજાએ સર્વ હકીકત સાંભળી લઇને તે ધુતારણુ સ્ત્રીની તપાસ કરવા માટે કોટવાલ અને પ્રધાનને સમ્મત તાકીદ આપી અને તે ચાર જણને સમજાવી દરબારમાં ધીરજ આપી આ સર્વ હકીકત તેજ દીવસે ગામમાં પસરી ગઈ. ત્યારે સર્વ લોક આશ્ચર્ય પામીને કહેવા લાગ્યા કે, 'આગળ જે પ્રમાણે ચતુરસી'ંડ પોતાના અલૌકીક ચતુરાઈથી સર્વ લોકને હગતો હતો તે પ્રમાણે આ કોઇ આલાક ધુતારણુ લોકોને હગી ફસાવે છે એવા પ્રકારની વાતો જ્યાં ત્યાં ચાલવા લાગી

વાર્તા ૪ થી.

સુતારણુ મન ફટકયું.

એક ધુતારણુ સ્ત્રીએ ધોળ દીવસે ત્રણ જણને પોતાની યુક્તીથી ફસાવી, ને ભભુતી ચોળાવતાને છ પાંચ ગણી ગઈ, તેની પ્રયાદ રાજા પાસે જતાં, રાજાએ તેનો ખરાબર ન્યાય ન કરવાથી સુતાર જણુ નીરાસ થઇ જઇને મનમાં કહેવા લાગ્યો કે, હવે મારે એને માટે શું કરવું જોઈએ. તેનો વીચાર કરતો કરતો પોતાને ઘેર આવ્યો.

પોતાને ઘેર આવ્યા પછી તે બહુ ઉશ્કેરાઈ જઈને બડબડવા લાગ્યો કે, ' એક સ્ત્રી મારા જેવા કારીગરને હથેલીમાં આંદ બતાવીને પસાર થઈ ગઈ તો, બીજા ભોળા માણુમને પ્રસાવી તેને બાવા કરે તેમાં નવાઈ શી ! એકવાર તેની ખબર લઈશ ! એકવાર હું તેનો ગર્વ ઉતારીશ ! એકવાર સાણુસામાં સપડાવી મારી મારા કરનાં ચાર ઘણો માલ લઈશ ! લઈશ ! ને લઈશ ! ! જે ન લઉં તો મારું નામ સીદ્ધ થાત્ત નહીં ! જે એકવાર તેનો હાથ પકડી મારા-ધરમાં મારા ધરનું ઝાડું ન કઢાવું તો મારી જનેતાને ધીકાર છે. ' ! ! !

બસ તેને પ્રસાવનારી મારી પાસે એક અજબ ચીજ છે, અને તે ચીજ બનાવતાં બનાવતાં હજારો રૂપિયાનો ભોગ આપી મારી છાંદગી ગુમાવી છે તે વસ્તુ આજે નહીં અજમાવું ત્યારે ક્યારે અજમાવીશ. અજમાવવાનો આજ સમય છે. '

આમ બડબડતો બડબડતો પોતાના ઘરના બીજા ઝોરડામાં ગયો અને એક મ્હોટો પટારો ઉઘાડી તેમાંથી એક કાષ્ટની પુતળી બહાર કાઢીને બહાર લાવી પોતાની સામે ઉભી રાખીને મનમાં કહેવા લાગ્યો કે, આ મારી જગ પુતારણુ કાષ્ટની પુતળી કેટલી બધી આજ્ઞાક છે. કેટલી બધી ચતુર છે. તેની ચતુરાઈના વખાણુ હું શુ કરું પાણુ તેનું પરાક્રમ જોઈ જગતના લોક કહશે ત્યારેજ મારી શક્તીની કી-મત અંકાશે. '

આમ લવારો કરીને તે પુતળી બરાબર અલંકારોથી સજ્જ-મારી અને તેની સર્વ કળા તપાસી જોઈને બડબડ હસી પડ્યો.

રંમ છે. પુતલી ! હવે મારી ખાત્રી થઇ છે કે, તું તે ઠગારણું પ-
કડી મારી ખાસે લાવી શકીશ. ઓ પુતળા ! મારી બહાલી પુતળા !
બ્યારે હું તને રાજની દરબારમાં લઇ જઉં ત્યારે તું તીક્ષ્ણતાથી
પેઠે તારો હાથ આવ બતાવી રાજને રીઝવ્યા વગર રહીશ નહીં.
અને આળા કરીને રાજને સમજાવ જે કે હું રાજ ! નગરમાં આ-
વેલી ધુતારણું હું પણ લાવીશ. !

બ્યારે રાજ તેમ કરવાને તને રજા આપે ત્યારે તું ત્યાંથી
આલી નિકળી નગરીના તારચોકમાં જઈને બેસી રહેજે અને જે સ્ત્રી
તારા હાથના અને શરીર ઉપરના દાગીના કાઢવાને આવે કે તરત
તું તારી છાતી સાથે ડાખી દેજે, પછી હું તેને જોઈ લઉં.

આ પ્રમાણે પોતાનો વીચાર દ્રઢ કરીને પોતાના કામમાં
સાકાંડ ગયો.

વારતા ૫ મી.

રાજની નીરાશી-ધુતારણુ પરાક્રમ.

રાજના હુકમથી કોટવાલ અને પ્રધાને તે ધુતારણુ સ્ત્રીની બહુ
સાધ કરી પરંતુ તેનો ક્યાય પતો ન લાગવાથી ત્યારે તેઓ

નીશસ યદ્ય તે સંબંધી સર્વ દષ્ટીકૃત રાજાને જાણ્યારી તે સાંભળી રાજાને બહુ નવાઈ જેવું લાગવાથી અપકીર્તિના બધને લીધે રાજાએ દરબાર બગી તે ધુતારણુ સ્ત્રીને પકડી લાવવા માટે ભર દરબારની વચે ખીડું મુક્યુ પણ ખીડું તે ઉપાડવાની કોઈએ હીંમત કરી નહીં. અને તેથી આખી દરબાર ગમગીન બની ગઈ.

એટલામાં તે સુધાર પહેલી પુતલીનો હાથ પકડી દરબારમાં દાખલ થઈને તે પુતળીને રાજાની સન્મુખ ઉભી કરી, ને પુતળીના માથા ઉપર હાથ ફેરવતાજ તે પુતળી નાચ કરવા લાગી.

તે જોઈ તમામ દરબાર છક બની ગઈ. દરબારને છક બની ગયેલી જોઈને તે પુતળી પોતાની આંખોના ઇસારાને ચલાવવા લાગી નાચતી નાચતી તે પુતળી જ્યાં ખીડું પડ્યુ હતું ત્યાં ગઈ, અને રાજાને જે હાથની ઇસારત કરીને કંઈક અમથ્યામાં સમજાવીને તે ખીડું મોઢામાં મુકી ઉભી રહી.

આ કાદની પુતળી છે કે કોઈ અમોલ્ય પરસ્તાનની પરી છે, તેની કોઈ પરીક્ષા કરી શક્યુ નહીં અને તેની પરીક્ષા કરવાને આખા દરબારમાંથી કોઈ પણ હીંમત કરી શક્યુ નહીં. આ જોઈ રાજાએ આને લાવનારને કહ્યુ કે, તું જે સ્ત્રીને તારી સાથે લાવ્યો છે તે સ્ત્રી શુ તે ધુતારણુને પકડી રકશે કે? સુધારે કહ્યુ કે હા સાહેબ !

આ મારી સ્ત્રી છે. પણ અમોલ્ય છે ! નહીં ખોલવાનું મુની મન લીધું છે તે જે કાંઈ કહે છે અતે કરે છે તે સર્વ ઇચ્છામથી કરે છે.

રાજાએ કહ્યું કે, ફીક છે. જાઓ ત્યારે તમારું કામ બજાવો !
જે તમે તે ધુતારણને પકડીને લાવશો તો હું તને અને તારી આ
અબોલ સ્ત્રીને સાડા ઇનામ આપીશ. '

તે સુધાર અને તેની અબોલા સ્ત્રી આખા દરબારને નમસ્કાર
કરી દરબાર છોડી ચલી ગયા.

વરાતા ૬ ઠી.

તે અબોલ સ્ત્રીએ સમસ્યામાં 'શું' મળવું હતું ?

વાંચક ! તું આ માટે કાંઈક પણ પ્રશ્ન પુછે તે પહેલાં મારે તારા
મનનું સમાધાન કરવું જોઈએ.

તે અબોલ અને નવ સ્વરૂપાએ રાજા દરબારમાં સમસ્યામાં
એવી રીતે સમજાવીને બીડું છાળી ગઈ હતી કે, 'પુરુષ સીવાય
કોઈ પણ સ્ત્રી થઈ શકે છે કેવા જુવાન હો તેમાંથી કોઈ
પણ સ્ત્રી જે આજ રાતના નગરીના કોઈ પણ બાગના રસ્તા ઉપ-
રથી મને સાંધીને મારા શરીર ઉપરના તમામ અલંકારો ઉતારી
લેશે તો તેને હું આ જમતની મહેવતી ધુતારણ (રાણી) ની પદ્મી
આપીશ, અને આપીશ એટલું જ તકી' પણ તેની હું સલામી

શુભામડી થઈને રહીય. પણ હે ? રાજા મારી ઉપર કૃપા કરીને મારી આ સમસ્યાનો બેઠ આ સમે આ દરબારને ન જણાવતાં ગુપ્ત રાખજો. તેથી રાજાએ તે અબોલ રાણીના માનનો ભંગ ન કરતાં તેનું કાર્ય કરવાની પરવાનગી આપી.

રાજાની પરવાનગી લઈને પોતાના પતિ સાથે તે અબોલરાણી પોતાને ઘેર આવી. રાતની રાહ જોતાં બેઠી.

આ ખબર તે હુનારણને પડતા તે જરા મનમા ચમકી ! બડકી ! ઘડીબરતો ચ્યબ થઈ ગઈ. વીચાર શુન્ય બની કાપવા લાગી. આ કપાગથી તે ગોઠું ખાઈ પોતાના ઘરમાં પડી ગઈ. તેથી તેને કેટલીક ઘડી સુધી મુદ્દલ ભાન રહી નહીં.

આસ્તે આસ્તે તેને જેમ ભાન આવતું ગયું તેમ તે દ્રઢ થતી મનમાં ખીકણુ પણાનો ત્યાગ કરતી ગઈ. પણ હતી ત્યાંથી ઉભી થઈને મનમાં વીચાર કરવા લાગી. કે, જે કાર્ય કરવા માટે આવી છું, અને કાર્ય માટે મારા રાજાનો ત્યાગ કર્યો છે. તે શુ આવી એક અબોલ સ્ત્રીના આવા ગર્વ ભરેલા શબ્દોથી શું હું કરી જઈશ ? હીંમત હારી જઈ પ્રતિજ્ઞા ઉપર પલીતો મુકી મારી કીર્તિનો કલંક લગાડી મારું કાળું મોઢું કરી શું હું મારા દેશમાં જઈશ ? તે પણ મારા જેવી સ્ત્રી છે, અને તે ગમે તેટલી ચંચળ આલાક અને છળ કપટની આજી ખેલનાર કાં ન હોય. તોય શું. હું પણ જોઈશ ! હું પણ તેની શક્તીનો અજમાયશ કરીશ ! અને મારી શક્તીનો તેને ચમત્કાર બતાવીશ, પછી જે થવાનું હશે તે થશે. પણ એકવાર તો હું તેની

સોધ કરીશ અને તેની ઉપર મારૂ બળ અજમાવીશ ? પછી જોડું કે તે હતે છે કે હું ?

આવી રીતે પોતાના મનમાં ઘટના ઘડતી રાત પડવાની રાહ જોવા લાગી.

‘રાતના દશ વાગતાંજ તે અબોલ સ્ત્રી પોતાના ઘરમાંથી બહાર નિકળી નગરીની બજારનો રસ્તો લીધા અને તેની સાથે સુથાર પણ આવ્યો તે અબોલ સ્ત્રીની પાછળ કોણ છે ? અને તે અબોલ સ્ત્રી કેવા બળના આધાર ઉપર આડી અવળી ચાળા કરતી ચાલી જાય છે તે કોઈ પણ જાણી શકે નહીં.

થોડાક સમય વીત્યા બાદ આ ધુતારણુ સ્ત્રી નવ ચોવના બની, હાથમાં તરવાર ધારણુ કરી તે અબોલ સ્ત્રીને સોધવા લાગી.

પોતાની પાછળ ધુતારણુને આવતા જોઈને અબોલ સ્ત્રી સીધે રસ્તે ન જતાં આડે રસ્તે ચાલવા લાગી. તે જોઈ તે ધુતારણુ પણ આડે રસ્તો લઈને પકડી પાડવા માટે તેની પુઠ લીધી.

તે ચાલ્યેલી સ્ત્રી ખુબ જોરમાં ધુમની ધુમની કોઈ એકાદ શ્રીમંતનાં બાગમાં પેસી જઈને બીજે રસ્તેથી બહાર નિકળી ગઈ, તે આ ધુતારણુ બાગની અંદર જઈ બીજે રસ્તેથી બહાર નિકળી આડે રસ્તે ચાલવા લાગી. તે જોઈને તે અબોલ સ્ત્રી તરત તેની પાછળ આવી તે ધુતારણુના માથામાં એક મુઠી મારીને પાછી પીઠ ફેરવીને આગળ ચાલવા લાગી.

પોતાના માથા ઉપર મુદી મારી પાછી પીઠ ફેરવી જનાર અમોલ સ્ત્રીનું આવું પરાક્રમ જોઈને આ ધુતારણનું શરીર પરસેવાથી બીંબાઈ ગયું. મો પડી ગયું. દીલ તુટી ગયું. અને ફેંફેં કરવા લાગી. આ અમોલ સ્ત્રી પાછી ફરીને તેની સામે આવી ઉભી અને હાથની ધસારત કરીને કહ્યું કે, 'જુઓ છે શું? બતાવ તાર' પરાક્રમ! આ પ્રમાણે આ બંને વચ્ચે એક એકનું પાણી ઉતારવાં માટે એક એક પોતાની બાજુ મેળવામાં કાંઈ પણ બાકી રાખ્યું નહીં. અને આ બાજુ ખેલતાં સહવારના ચાર વાગવા આવ્યા.

આ જોઈ સુધારે પોતાની બાજુની રમત જલદીથી પુરી કરવા માટે પોતાની પુતલોને એકદમ તે ધુતારણની હાતી સામે લઈ ગયો. પોતાની સામે પોતાનું પાણી ઉતારનાર અમોલ સ્ત્રીને ઉભેલી જોઈને તે ધુતારણ એકદમ આવેશમાં આવી જઈને તે અમોલ સ્ત્રીને પકડી લીધી અને એક હાથની અદર તેને ડબ્બાવાં બીજા હાથથી જેવા તેના હાથ અને શરીર ઉપરના દાગીના કાઢવા જાય છે, એટલામાં તે અમોલ સ્ત્રીએ એવો એક જોરથી ઝપાટો મારીને તેના હાથને છટકાવી નાખી પોતાની હાતી સાથે ડાબી નાખી

બંને જણીઓ એક એકને છોટી ગયો, અને બંને જણીઓ એક એકથી છુટી પડવા માટે પોતાના જોરને અજમાવવા લાગીઓ. આ બંને વચ્ચે જળ રૂ યુદ્ધ ચાલી રહ્યું છે, એટલામાં કોઈ એકાદ કળા ખોટકી જવાથી તે પુતળા એકદમ નીચે પડી ગઈ અને તેના હાથમાંથી તે ધુતારણ છુટીને જેવી તેના દાગીના કાઢવા જાય છે તે પહેલાં તે સુધારે બીજી કોઈ યુક્તિથી તે પુતળીને એકદમ ધ્રુમ

કરી ફર્ષ પોતે આલતો થયો. આ જોધ તે ધુતારણ બહુ નિરાસ થઇ ગઇ અને આજે પોતાની ઠગ વિદ્યામાં નિષ્ફળ નિવડી છે. એમ તેને ખાતરી થવાથી તે બહુ પસ્તાવો કરતી મનમાં કહેવા લાગી કે જો આ વાત જાહેરમાં ફેલાઈ જઈ ચતુરસી હ ઠગારાને કાને જશે તો તે કદી પણ મને પરણનાર નથી. આમ વીચાર કરતી કરતી દીલી દમ્ન બનીને ધ્રીમે ધ્રીમે પોતાને ઘેર ગઇ.

વાર્તા ૭ મી.

એક ગુપ્ત ભેદ.

હજી રાજ પ્રાપ્તકાળનાં કાર્યથી પરવારી પોતાનાં સંસારી મંદીરમાં દાખલ થયો નથી. એટલામાં એક યુવાન વ્યક્તી રાજ સમીપ રાજ રતી પ્રમાણે નમન કરી ઉભા રહી. આ ભવ્ય કાન્તી અને દીવ્ય સ્વરૂપવાળી યુવક વ્યક્તીને પોતાના સમીપ ઉભી રહેલી જોધને વિક્રમે હાસ્ય વદને કહ્યું કે, ' આવા સમયે. આપને આવવાનું શું કારણ મળ્યું છે. તે જરા મને જણાવશો ' કે તે વ્યક્તીઓ મોં મલકાવીને હસતે વદને રાજને કહ્યું કે, ' આપ ન્યાયી સ્વતંત્ર અને દયાળુ છે. એવી ખાતરી મને થવાથી, અને વળી આપને, આપની પ્રજા ઠગા કાયદામાં કેટલી બધી ચઢતી સત્તા મલાવે છે તેનો કાંઈક

અનુભવ કરાવા માટે આવી છું. ઉમેદ છે કે, તે માટે હું આપને જે કાંઈ કહું તે પ્રમાણે વર્તવાને બંધાવાને વચન આપશો. ’

આ વ્યક્તીના પ્રમાણીકપણાની કાંઈક નીશાની બતાવી રહેલું તે વ્યક્તીનું લેલાટ જોઈને, રાજાએ તે વ્યક્તીને વચન આપીને કહ્યું કે ખુશીથી કહો. કે તે પ્રમાણે વર્તવાને તૈયાર છું.

રાજાએ આપેલા વચનથી આનંદ પામેલી તે વ્યક્તીએ કહ્યું કે, ‘ ગઈ કાલે આપની દરબારમાં ધુતારણને પકડવા માટે આપે જે બીડું મુક્યું હતું. તે બીડું એક સુથારની અમોલ સ્ત્રી ગ્રાવી ગઈ હતી. અને તે અમોલી સ્ત્રીએ અને તેના પતી મૃત્યુએ પરાક્રમ કરી બતાવ્યું હતું તે મેં નજરે નજર જોયું છે. પણ તે અમોલ સ્ત્રીને કંઈ ગજ-લનથી તે ધુતારણ પકડાતી સહેજમાં બચી ગઈ છે. તોય શું. પણ તે સુથાર અને તેની અમોલ સ્ત્રી. હમતે એકવાર પોતાની બીજી કાંઈ નવીન યુક્તીથી તે ધુતારણને પકડવાને સામર્થ્ય થાય તેટલા માટે, આપે આજે દરબાર ભરવી, અને ગઈ કાલે બનેલી બાબત માટે ઝાઝી નકરાર નહીં લાવતાં સહેજ દીલગીરી બતાવી કરી બીજી બીડું મુકવું. પણ તે બીડું બીજાને ઉપાડવા ન દેતાં, હું ધારું છું કે, તે બીડું તે અમોલ સ્ત્રીની સાથે આપણો તેનો મુથાર પતિ બીજા વેશમાં આવીને ઉપાડ્યા વગર કદી રહેનાર નથી. હવે આ વાતમાં ગુમ ભેદ શું છે તે આપ અને આપની દરબાર જાણી શક્યા નથી. તે આપને બતાવવા માટેજ આપના પામે આવી છું. રાજાએ તેમ કરવાની કૃત્યલાન આપવાથી તે વ્યક્તી. જે ઝોરડામાં ચતુરસીંહ રહેતો હતો ત્યાં ગઈ.

આ વ્યક્તીને પોતાના ઓરડામાં કોઈની પરવાનગી મેળવ્યા વગર બીન ધડક નીર્ભયતાથી સંભયપણું ધારણ કરી તે ચાલતી આવતી જોઈને ચતુરસીંહ એકદમ ચમકી ગયો. અને તેનું તેજોમય લેલાટ અને તેની ભવ્ય કાન્તી જોઈને તે દીગમુઠ બની ગયો. પોતાની આ સ્થિતિને આપનાર વ્યક્તી જાણી ન શકે તેટલાં માટે ચતુરસીંહ તરત પોતાની જગ્યાએથી ઉભા થઈને સામે જઈ તેનો સત્કારથી એક આસનપર બેસાડી વીવેક મર્યાદાથી તેને પુછ્યું કે, અહો મંગળ મૂર્તિ! આપનું અત્યારે શા અર્થે આવવાનું થયું છે. તે કૃપા કરીને વીદીત કરશો ?

વ્યક્તી—કેવળ આપની સેવા બજાવવાને માટેજ આવા સમયનો લાભ લીધો છે.

ચતુરસીંહ—મારી સેવા બજાવવાને જ માટે આપે અહીં સુધી આવવાની વ્યથા ભોગ લીધે તેનો ઉપકાર હું કંઈ ભુલી જવાનો નથી. કહો શી સેવા બજાવવાની ઈચ્છા રાખો છો.

વ્યક્તી—તમે હવે વિદ્યામાં પ્રવીણ છો છતાં બીજા હશે, અને તેઓ પોતાની વીદ્યાથી બીજાઓને હશે છે તે વીદ્યામાં તમે કેવળ તે વીદ્યાનો કંઈક ચમત્કાર મેં જોયો છે તે તમને બતાવવાને માટેજ આપની પાસે આવી છું.

ચતુરસીંહ—તે વીદ્યા તમે જાણો છો ?

વ્યક્તી—તે હું જાણતી નથી. પણ જે જાણે છે, અને તે વીદ્યાથી તે હમેશ નવા નવા પ્રયોગો કરીને હગતા હશે અને તેના

ઉસ્તાદોને હગનારે એક નંબો હગારો આપની નગરીમાં હમણા આવ્યો છે, અને તે હમેશા પોતાની કળાથી રોજ રાતનો પોતાનો પ્રયોગ અજમાવવાને નિકલે છે તે હું આપને બતાવવા માગું છું.

ચતુરસીંહ—હું ખુશીથી તે જનકશ કહો ક્યારે બતાવશો, ’

વ્યક્તી—આજ રાતે બતાવીશ મારી ક્યાં ના છે. પણ મારી સરત પ્રમાણે વર્તવાને વચન આપો તો

ચતુરસી હ—મારી ઉપર તમારો વિશ્વાસ નથો.

વ્યક્તી—વિશ્વસ વગર આપની પાસે આવી છું.

ચતુરસીંહ—તો પછી વચનથી બાંધી લેવાની શી જરૂર છે.

વ્યક્તી—જરૂર એટલા માટે છે કે તમારા શરીરનો કામુ હદ-બહાર જઈ અનર્થ કાર્ય કરવાને તૈયાર ન થાય તેટલા માટેજ, મારી સરત પ્રમાણે વર્તવાનું વચન માગું છું આ વીચિત્ર હગારાની વિચિત્ર કળાનો અનુભવ લેતી વખતે આપણે તેના સપાટામાં સપડાઈ નહીં જઈએ તેટલા માટે તે વખતે વારવાર વેષ બદલવા પડશે. સમજ્યા કે મહેરબાન સાહેબ !

ચતુરસીંહ—‘જ્યારે આમ છે તો હું ખુશીથી સાથે તમારી સરત પ્રમાણે વર્તવાને બંધાઉં છું’ કહો આજ રાતના તમે મને ક્યાં મળશો.

વ્યક્તી—હું અહીંજ આવીશ. અને આપણે આપણી સાથે કંઈ કંઈ વસ્તુઓ લઈ જવાની છે તે વખતે હું તમને કહીશ. કહો હવે રજા છે,

અતુરસીંહ—ખુશીથી પધારો પણ જોજો. સમે થતાં વહાલા ! વળે મને નપાવશો નહીં. હું તમે આવ્યા સીવાય બીજે કયાંય પણ બહાર જવાનો નથી હોંકે. એટલું કહી અતુરસીંહ આનંદ થતો તે વ્યક્તીનું સનમાન કરીને મ્હોટા સત્કારથી વીઢાય કરી.

વારતા ૮ મી.

દરબારમાં ફેલાયેલી અજાયબી.

પહેલી આવેલ સ્ત્રીએ ધુતારણને પકડી કે પોતે તેના હાથમાં સપડાઈ ગઈ તેની કંઈ પણ ખબર કોઈને ન પડવાથી નગરીમાં જ્યાં ત્યાં. અનેક પ્રકારનાં ગપ ગોલા ઉડી રહ્યાં છે. કોઈ કહે છે કે તે અખોલ સ્ત્રી ધુતારણને શું પકડવાની હતી ? કોઈ કહે છે કે જે હાલ વિધામાં પૂર્ણ નિપુણ હોય છે તેજ ધોળે દીવસે દેખનાની આંખ માં ધુળ નાખી પોતાનું કાર્ય કરે છે તે કોઈપણ આપથી ગાંજી જાય બલે પકડનારા બડાઈના આંકા કુકી પાતનાં બીડાં ચાવી જાય. કોઈ કહે છે કે, 'ભાઈ શેરને માથે સવાશેર પડ્યા છે. ચોરને ચોર

મલે તોજ ચોર ત્રાસ વરનાવતો અટકે. અખોલ સ્ત્રીતો નહીં પકડે તો, દુનિયાં ક્યાં રડાઇ જવાની છે. એ નહીં તો એનો કોઇ ભાઈ એ ધુતારણને પકડીયા વીના રહેશે. આવી રીતે જેને જેમ ફાવે તેમ ખોલી રહ્યા છે. એટલામાં ખીજાએ આવીને કહ્યું કે, 'ભાઈઓ અહીંયા ઉભીને શાની બગાઇ કરો છો? ચાત્રો દરબારમાં અને જુઓ કે આજે રાજા ને માટે પોતાનો શું વીચાર જણાવે છે. અને તેને પકડવા માટે રાજા ખીડું દરબારની વચ્ચે મુકે છે કેમ? આજે કંઈક દરબારમાં ઓરરગ જમવાનો છે. આ સાંભળી ચોથાએ કહ્યું કે 'હા. ! હા ! ભાઈની વાત ખરી છે ! હમણાં દરબારીઓ વાતો કરતા જાય છે કે, ' આજે ચતુરગીંહ તે દગાણને પકડવાનું ખીડું ઝડપનાર છે. ' એમ મેં સાંભળ્યું છે. માટે હુંતો હમણાં દરબારમાં જઈ છું. જે તમારે આવવું હોય તો આવો.

આવી રીતે એક એકની વાતો સાંભળતા સાંભળતા ધણક લોકો દરબારમાં જવાને નિકળ્યા.

ગં પકડવાને ખીડું ઝડપનાર અખોલ સ્ત્રી દરબારમાં આવી, રાજાને કેવી રીતે સમજાવી રાજા અને દરબારીઓના મનને રીઝવે છે અને ત્યાર પછી રીતે મને પકડવાનું ખીડું ઝડપે છે કે ખીજે કોઈ તેની તપાસ કરવા માટે મારે અવશ્ય દરબારમાં જવું જોઈએ. જે તે અખોલ સ્ત્રી ખરી ખેલાડી અને ચાલાક હશે તો રાતનાં મારી અને તેની વચ્ચે થયેલી વીચિત્ર રમતનો કદી પણ ખરો પડદો ખુલ્લો કરી દેશે નહીં. અને દેશે તો હું સમજીશ કે, એ ખરું સ્ત્રી રત્ન નથી, પણ અડધું પાકેલું રત્ન છે. અને તેનો ઉચ્ચાદ પણ કાચો

છે. આવા પ્રકારનો વીચાર કરીને બહુરૂપીનો વેષ ધારણ કરીને રાજ-
દરબારમાં દાખલ થવા માટે પોતાના ઘરથી છુટી.

સુધારે તો આગળથી વીચાર કરી રાખ્યો હતો કે, રાજના જે
ચમત્કાર બન્યો હતો તે માટે રાજને જરા પણ ન જણાવતાં ખાવાના
વેશમાં દરબારમાં જઈને બાળુ બીડુજ ઝડપવું. તે સીવાય સીદ્ધિ
નથી. જોઈ છું કે એ ધુતારણ ક્યાં સુધી ભાગ હાથમાંથી છટકી
જશે. હું એને પકડીશ. મારા દાગીના કરતાં આઠ ઘણા દાગીના
લાઈશ! અને તેનું અભિમાન ઉતારવા માટે મારા ઘરમાં લાવી ચાર
પાલી બાજરો ન દળાવું તો મારું નામ સુધાર નહીં. જોઈ છું કે
આજે મારા છટકામાંથી કેમ છટકી જાય છે. આજે એનો કેવો કસ
કાઢુ છું તે પણ તેની આખરની ઘડી સુધી જાણુશે! એ કંઈ રાજ
વીક્રમ કે સવાધ વિક્રમ નથી. કે તેની તૃત વિદ્યામાં અંતર્ધ જઈ
તેની ધુન વિદ્યા ઉપર શીદા શીદા થઈ જાય. હું સીપ શાસ્ત્રી છું.
અને વીશ્વકર્માનો શીષ્ય છું. આવી પ્રકારનો ઘટના ઘડતો તે સુધાર
બાળાનો વેષ ધારણ કરીને દરબારમાં જવાને પોતાનું ઘર છોડ્યું,
દરબારનું દીવાન ખાનું, દરબારીઓ અને નાગરીક લોકોથી ચીકાર
ભરાઈ ગયું છે. તે જોઈ રાજ અને દરબારીઓ અજ્ઞાનમાં ગરકાવ
થઈ ગયા. દરબારના મધ્ય મ્યાનમાં રાખેલા સીદાસન ઉપર રાજ
વિક્રમ અને તેનો પુત્ર સવાધ વિક્રમ બેઠો છે. રાજની સામે પ્રથમથી
સંકેત કરી રાખેલી જગાએ તે વ્યક્તી બેસી છે.

તમામ દરબારને શાંત પડેલી જોઈને રાજએ કહ્યું કે, ‘ ગદ્ય
કાલે આ દરબારમાં જે અબોલ સ્ત્રી અને તેનો પતી આવીને આપણી

નગરીમાં આવેલી એક ધુતારણુ કંઈક લોકોને ફસાવી હોય છે તેને પકડવા મળે પકડવા માટે બીકું ઝડપ્યું હતું, તેનું શું થયું તે હજી સુધી આપણે જાણી શક્યા નથી. તે માટે હું ધણો દીલગીર છું. તેનું ગમે તેમ થયું હોય તે માટે આપણને કંઈ વીચાર કરવાનો નથી. પણ તે ધુતારણુને પકડવા માટેજ વીચાર કરવાનો છે. જો આપણે તે ધુતારણુને કાંઈ પણ રીતે પકડવા માટે કાંઈ ઇલાજ નહીં લેશું તો તે ઠગારણુ ધણી ઉન્મદ બની પ્રજાને ત્રાય ત્રાય પોકરાવશે. માટે હું ફરીને આજે આ દરબારની વચ્ચે બીકું મુંક છું. તે કાંઈ પણ સુભાગીનર તે ધુતારણુને પકડવાની કીર્તિ ખાટવાની હોંસથી મારી સન્મુખ આવી દરબારની વચ્ચે મુકેલું ચાવી જશે તેને હું ધણો ધન્યવાદ આપીશ.

રાજા વીર વીકમનાં આવા ઉત્સાહી અને ઉત્તેજન આપનારા શબ્દો સાંભળી તમામ દરબાર છક થઈ ગઈ. દરબારનો તેજોમય ઝળકાટ થઈ રહેલો જોનાં ચતુરસીહની છાતી ઉછળવા લાગી. અને તલવારની મુઠ ઉપર હાથ નાખી બોખારો મારતો સીહાસન ઉપરથી તરત ઉભો થઈ બીકું ઉપાડી લીધું. તે જોઈ વીકમોના હર્ષનો પાર રહ્યો નહીં. પણ પ્રથમ સંકેત કરી રાખેલા હરાવ પ્રમાણે વર્તવાના વખતનો ભગ ન થાય તેટલા માટે વીકમે હાસ્ય વદનથી કહ્યું કે, 'પ્રિય પુત્ર' સાચાશ છે તારી 'બુદ્ધિને' ! એક પણ જ્યાં સુધી આપણી નગરીમાં આવું બહાદુરી ભર્યું કામ કરવાને શકતી ધરાવે છે. તો તેવા શક્તીવાલા સહાસીક નાગરીકોને તેમ કરતાં અટકાવું એ શું તારો ધર્મ છે ? જ્યારે કોઈથી તે કામ બનીશકતું નથી એવી જ્યારે તારી ખાત્રી થાય તો બેલાશક તું તે કામ કરવાને તૈયાર થજો.

પોતાના પિતાના આવા ધાર્મિક શબ્દો સાંભળતાં તે વાર એક શબ્દોનો ઉચ્ચાર કર્યા વગર તે બીડું તરત દરબારની વચ્ચે મૂકી પોતાના સીંહાસન ઉપર જઈ બેઠો.

ચતુરનું આવું પરાક્રમ જોઈને ધણાક લોકો તે બીડું ઝડપવાને ઉભા થયા તેમ પણ તે વ્યક્તીની ઇચ્છાનુસાર ન હોવાથી બધાઓને બેસાડી દેવામાં આવ્યા હતા. હવે કોઈ બીડું ઝડવાને ઉઠતું નથી તે નીરખાવા ઉભો થયો તે જોતાજ વ્યક્તીએ રાજ્યએ ઇસારત કરી આથી રાજ્યએ તેને કહ્યું કે, બાવાજી ! નિર્ભયતાથી બીડું ઉઠાવવા આવી જાઓ. મારો તમને આશીરવાદ છે.

બાવાએ તરત દરબારીઓના માનપૂર્વક આગ્રહથી દરબારીઓની વચ્ચે બાહદુર થઈને બાવાએ ઝડપથી બીડું ઉપાડી ખાઈ ગયો અને દરબારને સાદાંજ નમસ્કાર કરી દરબારને છોડી ગયો દરબાર બરખાસ્ત થઈ, રાજા પોતાના એકાંત ભુવનમાં ગયા ચતુર તે વ્યક્તીનો હાથ પકડી પોતાના સ્થાનમાં લઈ જાને તેને પુછ્યું કે, હવે તમે ક્યારે આવશો ? ' તેનો જવાબમાં તે વ્યક્તીએ કહ્યું કે, ' મેં ' તમને જે વખત કહ્યો છે તે વખતે હું આવી ઉભી રહીશ પણ મારા આવ્યા પહેલાં બે કામ તમારે કરી રાખવાના છે બે ખુરખા અને બે સ્ત્રીને પહેરવા લાયક સુંદર વસ્ત્રોની તોડી અને એક રેસમની ગુથેલી મ્હોટી દોરી એક તૈયાર કરવી રાખીને તૈયાર થઈ રહેજો. શ્રે હવે મને રજા છે. હજી મારે ઘણું કામ કરવાનું છે. વખત બહુ થોડો રહ્યો છે. ચતુર તેને બે ઘડી રોકવાની ઘણી યુક્તીઓ કરી પણ પોતાની તે યુક્તીમાં ન શકવાથી અંતે તેને જવાની રજા આપી.

વાર્તા ૯ મી.

કાલી રાતનો કાળો ચમત્કાર.

દીવસ વીતી સાંજ પડી. ધીમે ધીમે રાત પોતાનું ભયંકર-સ્વ-રૂપ ધારણ કરતી ગઈ. રાતનું આનું કામસ્વરૂપ જોઈ, નગરી પણ પોતાનાં સ્વરૂપને સંતાડવા લાગી. આજે આ અધારી રાતે કોણે નગરીના કોઈ મેદાનમાં ધુત વીચાનો નવીન નવીન ખેત્ર બજવી ખનાવી એકમેકને એકમેકના સાણસામાં સપડાવી પોતાની સરસાઈનો દાવો કરવા માટે માએ પાન પોતાને ધ્યાનકંથી નિકળી ચુક્યાં છે.

વાંચક ! તું પણ તે જોવાને મારી સાથે આગળ ચાલ્યો આવ. એક ખેતરમાં જીંદુ ઝડપનાર આવો ધુણી ધખાવી બેઠો છે અને પોતાથી પચાસ કદમની છેટે એક ગધેડું કીમતી માલથી ભરેલું ઉભું રાખેલું છે.

એક મ્હોટા ટેકરાની ઉપર એક વીચીત્ર માણસ પોતાના હાથમાં એક વીચીત્ર પ્રકારનું અદ્ભુત જ્ઞાનસ લઈને ઉભો છે.

એક કાલીકા દેવીનું અદ્ભુત સ્વરૂપ ધારણ કરી હાથમાં ખુદ્દાી તરવાર લઈ એક સ્ત્રી એક મ્હોટા જાડની ઉપર બેઠેલી છે.

એક મ્હોટા અને ઘટાદાર વડના થડની ઓથ લઈને ચતુરસાહ અને એક વ્યકતી બેઠેલ છે. એટલામાં એક જળરો પ્રકાશ આ

બંનેના મુખપર પડતानी સાથે આ બંને જણ અંજાઈ ગયાં. તે જોઈ અતુરસીંહે પોતાની સાથે આવેલી વ્યક્તીને પુછ્યું કે, ‘ આ પ્રકાશ કયાંથી આવ્યો ? અને આપની આંખને આંજી નાખવાનું કારણ શું છે તે તમે જાણો છો ?

વ્યક્તી—ખીડું ઝડપનાર બાવાની મદદે કોણ કોણ આવ્યું છે તે જાણવાની માટે તે ધુનારણ સ્ત્રીએ આ પ્રકાશ નાખ્યો છે.

અતુર—તે પ્રકાશ છતાં આપણે તેને જોઈ ન શકે તેઓ કોઈ ઇલાજ તમે જાણો છો ?

વ્યક્તી—એવા અનેક પ્રકાશને ઢાંકી નાખે એક અનેક ઇલાજ હું જાણું છું.

અતુર—તો પછી તે ઇલાજનો ઉપયોગ કેમ કરતા નથી.

વ્યક્તી—એ માટે આપની શી ઈચ્છા છે તે જાણ્યા પહેલાં મારાથી તેના ઇલાજનો કેમ ઉપયોગ કરી શકાય ?

અતુર—જસ એટલા માટેજ તમે જોડી છો. શું હું એમ કરતા તમને અટકાવીશ.

વ્યક્તી—એવી કંઈ શંકા થવાને લાઘે હું તેમ કરતા અટકી છું.

અતુર—જસ હું તમને કહું છું કે, મને કંઈ પણ પુછ્યા વગર તમારે જે ઇલાજ લેવો હોય તો લો, હું તમારી મરજી વીરૂધ્ધ ન વર્તવા તમારી મરજીને આધીન થઈશ.

વ્યક્તી—બસ હું એટલુંજ માગતી હતી. સો હવે. તમે તમારા કપડા ઉતારી નાખો અને આ સ્ત્રીનો કાળો વેશ પહેરી સો. ઝટ કરો જે વખત જાય છે તે આપણને નુકસાન કરતા છે.

ચતુર—હું તમારા હુકમને આધીન છું. એટલું કહેતાની સાથે ચતુરે પોતાનો પોશાક ઉતારી નાખીને સ્ત્રીનો કાળો વેશ ધારણ કરી લીધો, તે જોઈને તે વ્યક્તીએ પોતાની ઝોળીમાંથી એક દાબડો કાઢીને ઉઘાડ્યો અને તેમાંથી થોડો રંગ કાઢી ચતુરસીંહના મોઢા ઉપર ચાપડી દઈને કહ્યું કે, 'મીત્ર ! હવે તમે તમારા મોઢા ઉપર ખુરખો નાખી દો. પછી જુઓ કે પ્રકાશ દેખાય છે.

વ્યક્તીના કહેવા મુજબ ચતુરે માથા ઉપર જેવો ખુરખો નાખવા જાય છે. એટલામાં આ વ્યક્તીએ હાથ ફરવો કરી કમક નીચાની બતાવાથી તે પ્રકાશ પડતો એકદમ બધ થઈ ગયો. ખુરખો નાખી લીધા પછી વ્યક્તીએ પૂછ્યું કે કેમ મીત્ર ! હવે તમે પ્રકાશને જુઓ છો ?

ચતુર—નહી મીત્ર ! નહીં !

વ્યક્તી—તમારા બંને હાથનાં કાંડા જરા ખસાર કાઢો અને હું આ એક ઓપધીનો કાળવેસો રંગ તમારા હાથમાં આપું છું તે જોઈને તમારા બંને હાથ કાંડા સુધી રંગી નાખો. વ્યક્તીના કહ્યા મુજબ ચતુરે કહ્યું, તે જોઈને તે વ્યક્તીએ કહ્યું કે, હવે તમે મારી પાછળ પાછળ ચાલ્યા આવો. પણ હું જ્યાં તમને ધસારત કરું. ત્યાં ઉભા રહી જોઈને તમારું મોઢું મારા કાન આગળ ધરવું. અને તે વખતે હું તમને જે કહું તે પ્રમાણે કંઈ પણ ચંકા લાવ્યા વગર

કરવું. તે પ્રમાણે વર્તવાને ચતુરે કપ્પુલાન આપીને આ બંને જણા ત્યાંથી ઉડી આગળ ચાલવા લાગ્યાં.

ત્યાં કાલીકા દેવીનું સ્વરૂપ ધારણ કરીને ધુતારણ જાડની ઉપર બેસી હતી. તેનાથી પચાસ કદમને છેટે આ બંને જણા જઈને ઉભા. ચતુરને અહીંઆં ઉભો રહેવાનું કહીને તે વ્યક્તી બહુ લાંબે નિકળી જઈને તે પ્રકાશ આપનારને ઈસારતમાં કાંઈક સમજાવી પાછી ચતુર આમળ આવીને ઉભી.

એટલામાં એક મ્હોટો પ્રકાશ ધુણી ધખાવી બેઠેલા બાવાની ઉપર પડ્યો. તે જોઈને બાવો ચમક્યો. આડુંઅવળું જોવા લાગ્યો. અને મનમાં કહેવા લાગ્યો કે, આ અડધી અને અધારી રાતે આવો ચંદ્ર પ્રકાશ મારી ઉપર નાખનાર કોણ છે ? મારી સાથે એની શી નીસવત છે ? શું મારે પરાક્રમ જતા માટે કે મને ભય ઉપજાવા માટે આવો તેજોમય ચંદ્રપ્રકાશ નાખ્યો છે. બલે ગમે તેમ થાય, તેની શી પરવા છે, પણ હું તો હમણાં અહીંઆથી ઉઠવાનો નથી. બાવાએ એક જાપરો ખોખારો માર્યો, અને બે હાથે એક મ્હોટો તાબડો થોક્યો, તેનો અવાજ થતા પહેલું ગધેડું મ્હોટેથી બુકવા મંડી ગયું. અને જમીનપર પડી આસોટવા લાગ્યું. કરીને બાવાએ ધુણીમાંથી સળગતું લાકડું કાઢીને કેકયું. તે ગધેડાને લાગતાની સાથે ગધેડું બેડું થઈ આગળ ચાલવા માંડ્યું. તે જોઈને જાડ ઉપર બેઠેલી સ્ત્રી તરત જાડ ઉપરથી નીચે કિતરીને તે ગધેડાની પાછળ ચાલી.

ગધેડું આડું અવળું કરતું કરતું પાંદડું જ્યાં બાવો બેઠો હતો ત્યાં આવીને ઉભું રહ્યું, તે જોઈને તે ધુતારણે બાવાને કહ્યું કે, 'બાવાજી ! આપ અહીંઆ દેટલા દીવસ થયા ' ધુણી તાપો છે ?

આવો—તું કોણ છે ? અને આવી ભયકર રાતે શા માટે આ કિન્દ જગણમાં રખડે છે જા ' હુ તારા સવાલનો જવાબ આપવાને બધાયેલા નથી.

ધુતારણ—આવાજ ' જરા મો સંભાળીને વાત કરજો ' નહીં તો ધુણી તાપતા ભુલી જશે.

આવો—જરે ભુનડી ' મસાણની ડાકણ ' તારા આવા ભય-કર સ્વરપથી શુ હુ ખીંટી જવાનો હતો ? કે જોયું છે આ સગણતું લાકડું

ધુતારણ—વાહરે આવાજ ' તમેતો બહુ ક્રોધી છો, હુંતો જરા તમારૂં મન નપાસવા માટે આમ પુછતી હતી તેવામા તો તમે લાકડું લઈને મારવા નૈવાર પડ ગયા છે

આવો—મરૂં નહીંતો શુ તને પુણુ જોવું તારું બોલવું તેવો મારો હિતર. ક્રોધ ન બતાવું તો તારા જેવી છપનનસો ભુનડીઓ આજ બગણમા રખડે છે, તે મને નુખેથી ધુણી તાપવા દે કે બોલ તું કોણ છે ? અને શા માટે આવી છે ?

ધુતારણ—હું તમારૂં કિંમત નપ જોઈને તમારા કિપર બહુ પ્રસન્ન થઈશુ. અને તમારી પરીક્ષા લેવા માટેજ મેં આવો વેમ લીધેલો પણ મારા આવા બીલામણા વેસથી તમે જરા પણ ક્રોધા નથી. હું આપના ચરણમા મરતક નમાવીને કહુ મુ કે, જન આપ, આ વખતે અહીંથી એક ખનરવાનું છોટે આવેલા મારા કુપડામા પધારશો તો હું આપનો મ્હોટો આભાર માનીસ.

આવો—હુ કોઈ પણ સ્ત્રીને ઘેર જઈ, તેની સાથે વાન કરવાને અથવા તેની પાસેથી કોઈ પણ જાતની સેવા લેવાની લાલચથી જતો નથી. જેને જેવી શ્રદ્ધા હોય તે પ્રમાણે અંહી આવી આપીશય છે તો હું કંઈ છું

કુતારણ—આવાજી ! જ્યારથી તમે અહીંઆ આવી કુણી તાપો છે જ્યારથી મેં તમને મારા અંતઃકરણમાં મારા ગુરૂ તેરીકે થાપ્યા છે અને હર હમેશ તમારા નામની માળા ફેરવું છું. આજ ત્રણ દી-વસ થયા તમારી પધારામણી કરવા માટે મેં પ્રતિજ્ઞા લીધી છે, અને તે પ્રતિજ્ઞા જ્યાં સુધી પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી અન્ન પાણી નહીં લેવાની આધા લીધી છે આવાજી મારા મનના તમારી કપર શુદ્ધ બાવ હોવા દના, તે તમે પૂર્ણ નહીં કરવાની શ્રદ્ધા રાખો છો એ શું તમને ઘટીત લાગે છે

આવો—પણ આ ગધેડું સારે સામાટે લાવી છું ?

કુતારણ—આવાજી ! આપને જેમવા માટે લાવી છું ?

આવો—કોઈપણ જાતના વસ્ત્રાન કપર નહીં એસવાનો મેં આધા લીધી છે. તો પછી માગ્યા કેમ એમાય.

કુતારણ—હું તમને જેમવાનો આગ્રહ કરતી નથી. જો તમે મારી બાવના પૂર્ણ કરવાને આવના હોતો

આવો—જો તું એક સરત મારી સાથે કરતો હું અચિત તારા ક્રુપા સુધી આવીશ

ધુતારણુ—કહો તમારી સરત થી છે.

બાવો—તું જો આ ગધેડા કિપર એસી મારી આગળ આસેતો
હું તારી પાછળ આવવાને તૈયાર છું.

ધુતારણુ—એમા શી ખેંટી વાત છે. ચાલો કિમા યાઓ.
અને જરા ગધેડાને પકડો એટલે હું ગધેડાં કિપર ચઢી. બેશું
પછી કાંઈ છે.

બાવો—તું તો ગાડી બાંડી થઈ તો ગઈ નથી ને મારાથી ગધેડાને
અડકાય ' એતો અપવિત્ર પ્રાણી છે એનો જો મને અર્પણ થાય તો
ત્રણ દીવસનું મને પ્રાશ્ન લાગે, માટે જો તું મને તારે ઘેર લઈ
જવાંતી ઇચ્છા રાખતી હોય તો તારા ગધેડા કિપર તુંજ ચઢી બેસ,
નહી તો આ પડ્યો રમ્મો.

ધુતારણુ—હીક છે ત્યારે મારી કયા ના છે, એટલું કહેતાની
સાથે તે ધુતારણુ ગધેડા કિપર ચઢી બેઠી. તે જોઈને બાવો બેઠો
થયો. ગધેડું આડું અવળું ફરવા લાગ્યું તે જોઈને બાવાએ તે
ધુતારણુને કહ્યું કે, આ તારું ગધેડું આમ કેમ આડું અવળું ફરે છે.

ધુતારણુ—એને એમ ફરવાની ટેવ પડી ગઈ છે.

બાવો—ત્યારે તારા જેવું તારું ગધેડું પણ વીચીત્ર લાગે છે.
ચાલ ગધેડા ચાલ, આમ ચાલીશ તો પાર પણ નહીં આવે. એટલું
કહેતાની સાથે ગધેડું ઝડપથી ચાલવા લાગ્યું, અને થોડેક હંટે ગયા
પછી પાછું ફરીને ઝડપથી આવતી ધુતારણુ પાસે આવીને ઉભું રહ્યું.

તે જોઈને ચતુરે પોતાની સાથે રહેલી વ્યક્તીને પુછ્યું કે, 'આ દેવીનું સ્વરૂપ ધારણ કરનાર કોણ છે ? અને તે ને ગધેડા ઉપર બેસી ગધેડું તેનું છે કે આ બાવાનું છે. આ ગધેડું ખરું છે કે બનાવટી છે તેને માટે તું કંઈ જાણે છે ?

વ્યક્તી—હા ! હું તે સર્વ જાણું છું.

ચતુરસીંહ—તો તેમાં શું ચમત્કાર સમાયેલો છે તે તું મને કેમ બતાવવી નથી ?

વ્યક્તી—હમણા તે બતાવવાનો પ્રસંગ નથી, માત્ર સર્વ એક નજરથી જોવાનોજ આ પ્રસંગ છે. તે જોયા કરો. ચાલો હશે, આવો મારી માથે, એટલું કહેતાની સાથે ચતુરસીંહ અને તે વ્યક્તી ત્યાંથી એક ખેતરવા દુર જઈને તે વ્યક્તીએ ચતુરસીંહને કહ્યું કે, 'હું આવું નહોં ત્યાં સુધી તમે અહીંઆ ઉભા રહેજો. ચતુરને અહીંઆ ઉભો રાખીને તે વ્યક્તી આગળ ચાલી ગઈ. અને પ્રકાશ નાંખનારને કંઈક ઇસારત કરીને પાછી ચતુરસીંહ આગળ આવીને બંને જણ બાવાની ધુણી પાસે આવીને ઉભા. વ્યક્તીની ઇસારતથી, ટેકરા ઉપર ઉભો રહીને પ્રકાશ નાંખનાર પ્રકાશને બંધ કરી એકદમ પોતાને સ્થળે ચાલતો થવાથી સર્વત્ર અંધકાર ફેલાઈ ગયો.

આ જોતાજ તે બાવાએ પોતાનો અસહ વેગ ધારણ કરીને તે ધુતારણને કહેવા લાગ્યો કે, 'ઓ ધુતારણ ! જો હું કોણ છું ?

ધુતારણ—(ચમકીને) હા ! તું ખરેખરો મારો હાડ જેરી છે.

બાવો—હું તારો ખરેખર હાથ પેરી છું. એ તું જાણતી છતાં આજે પાછી મને બબુન ઓળાવવા માટે આવું સ્વરૂપ ધારણ કરીને શા માટે આવી છે ?

ધુતારણ—તુંજ પાછો, મને પકડવા માટે તું આજ કરીને ખીટું ઝડપીય. એમ જન દુ જાણતી હોતો, તારી પાછળ ન પડતાં ખીજ કોઈના ઘરમાં ઘુસી આખી રાતને ખાલી જવા ન દેતા.

વ્યક્તી—ઓ ધુતારણ ! તું બહુડગી નવ ધારણ કરીને દરબારમાં આવી નહોતી ? લલકારીને કથું.

આ કોણ બોલે છે તેનું જ્ઞાન તે દુગારણને ન રહેતાં તે આવને કહેવા લાગી કે, ‘આવાછ’ તે વખતે તમે મને કેમ ઓળખી શક્યા હતા ? આવાએ તેનો જવાબ ન આપવાથી વ્યક્તીએ કથું હતું કે, ‘જ્યારે તું તારે ઘેરથી નિકળી ત્યારે હું તારી પાછળ હતો. અને રત્ને ચાલતી ચાલતી તું જે મનમાં બગ્ગડતી હતી તે હું સર્વ સાંભળતી હતી. તે રત્ને ચાલતા નહોતુ કથું કે, ‘જે કાલની અખોલી સ્ત્રી અથવા તેનો પતિ ખીટું ઝડપશે તો હું આ નગરીને નવ ગજના નમસ્કાર કરીને ચાલી જઈશ.’

વાન ખરી છે કે ખોટી. જન જન. મશ્વરતા મોગન દધને કહું છું કે મેં સવાલ તને પુછા છે તે સવાલ ખરો છે કે ખોટો છે તે હાકે ના માં સાફ કહી દેજો.

ધુતારણ—હું કયા તા કહું છું કે તે ખોટી છે.

વ્યક્તી—જ્યારે તે માટે તને બધા દત્તમ થવાને લીધે, તે તારા બધને દુર કઢવાને માટેજ તું દરબારમાં ગઈ હતીને ?

ધુતારણુ—હા ! તે બધને દુર કરવા માટેજ ગઈ હતી.

વ્યક્તી—તો પછી બીજું ઝડપનાર તે અમોલા જીનો પતિ નહીં પણ આવો છે. એમ તે જા કિપરથી માની લીધું હતું.

ધુતારણુ—એમ માની લેવામાં મારા કર્મ દોષે મને જાણી થાય ખવરાવી છે.

વ્યક્તી—તો પછી તારી તે થાપનો ભાગ તારે આપવો પડશે ?

ધુતારણુ—ભાગ ! શું ભાગ પ્રાપ્તો ?

વ્યક્તી—તારા પ્રાપ્તો નહીં ! પણ તારા સ્વાર્ગ શરીરને તને જીતનાર આવશે અર્પણ કરવું પડશે. એ ભાગ ! બીજો ભાગ નહીં હો !

ધુતારણુ—મારા જની રાજકન્યાનો સ્પર્શનો વીક્રમ જેવાના પરાક્રમી પુત્ર શીવાય બીજો કોણ કરી શકવાને સમર્થ છે ?

વ્યક્તી—તું જન તારી ધૃતવિદ્યાથી ચતુરમીંહ જેવા મહાન ઠગારાને જીતી હતોજ ચતુરસીંહ શીવાય આજ કોઈને પણ તારા શરીરને સ્પર્શ કરવાનો અધિકાર રહેત નહીં. પણ તું તારી ધૃત-વિદ્યાથી એક હલકા વર્ગના પુરુષને જીતી શકી નથી તો પછી ચતુરજેવા ઠગના કિનાકને તું શું જીતી શકવાની હતી. ? માટે સવાલ

એટલેજ છે કે, નને તે સુધારે જતી છે. અર્થાત પોતાની ધુતવી-
ધાથી વશ કરી છે. તેથી નારા શરીરનો સ્પર્શ કરવાનો તે અધીકારી
થઈ ચુક્યો છે.

ધુતારણુ—ીકમજેવા ન્યાયવંત રાજની નગરીમાં આવી પ્રકા-
રનાં ન્યાય આજે છે. કે જખરીથી પારકી કન્યાને પોતાની સ્ત્રી તરીકે
માની લઈને પોતાના ઘરમાં બેસાડી શકશે ?

વ્યક્તી—જે તુ તે માટે ન્યાય કરાવવાની ઈચ્છા રાખતી
હોય તો હું તારી ઉપર જાળાત્કાર કદી પાળુ કરવાની નથી. પાળુ
આદલ રાજના આદલ ન્યાય મદીરમાં જે તું ન્યાય કરાવવા જઈશ
તો નારા કુલની પ્રીતિને કલક લાગશે તે કલક ન લાગે તેટલા
માટે તું ને તે મમજી જઈને એકમેકની કબુલાત પ્રમાણે વર્તવાને
જવાબો તો માઝ તેટલા માટે કહુ છું પછી તારી મરજી

એટલું કહી તે વ્યક્તી ચતુરને સાથે લઈ ન્યાયી ચાલી ગઈ.

આ કોણ બોલતું હતું તે માટે બાવો બહુ વીચારમાં પડી ગયો
હતો. બહુ વખત મુધી વીચાર કર્યા પછી તે પોતાને કહેવા લાગ્યો
કે, તે માટે વીચાર કરવાનો હું કંઈ જરૂર જોતો નથી આ ઠગારણુને એક
વાર ઘેર લઈ ગયા પછી તે બોલનારને શોધી કાઢવાનો પ્રયત્ન કરીશ. એટલું
કહીને તે બાવો ગધેડા ઉપર બેઠેલી ધુતારણુને પકડી પોતાના ઘર
તરફ ચાલવા લાગ્યો.

આ ધુતારણુને પકડી બાવો પોતાના ઘર તરફ જતો જોઈને
વ્યક્તીએ ચતુરસીંહને કહ્યું કે, 'ચતુરસીંહ' આ સમય બહુ બયં-

કરે છે ! માટે સાવચેત રહેવાની બહુ જરૂર છે. માટે હું કહું તેમ કરવાને નૈયાર થાઓ.

ચતુર—મારી ક્યાં ના છે.

વ્યક્તીએ તરત સમયસુચકતા વાપરીને પોતાની પાસે રાખેલી રેશમની દોરી કાઢીને ચતુરસીહના એ હાથ બાંધી એક ઝાડના થડ સાથે કેમરેથી બાંધી દબને કહ્યું કે, ‘ જ્યાં સુધી હું આવું નહીં, ત્યાં સુધી તમારે અહીંથી જરા પણ હલવું નહીં.’ એટલું કહીને વ્યક્તી તરત ત્યાંથી પસાર થઈ ગઈ અને કોટવાલને પકડી લાવીને, રસ્તેથી જતો બાવો અને પહેલી ધુતારબુંને બતાવીને કહ્યું કે, ‘ આ ધુતારણુ ને પકડનાર બાવો છે તેને તું તારા સ્વાધીનમાં લઇને રાજ્યની પાસે ઉભા કર. એટલું કહેતાની સાથે તે વ્યક્તી ત્યાંથી પસાર થઈ ગઈ, અને કોટવાલ તે બંનેને પકડી ચતુરસીહને લઈ ગયો.

વાંચક ! હવે તું તારી નજર ફેરવ, અને ચતુરસીહ હમણા કેવી દશા ભોગવે છે. તે ઉપર તારી નજરને ફેક.

કડકડતી ચડી અને રેશમની એક આગળ જેટલી જાડી દોરી ની નસહન થઈ શકે તેવી તેની ગાંઠની સખ્તવેદના કેવીરીને વેઠી રહ્યો છે. છતાં મોઢામાંથી અહેરાતીનો એક શબ્દ પણ ન ઉચ્ચારતા વ્યક્તી તરફ જોઈ રહ્યો છે. ચતુર મજબુત બાંધાનો અને દ્રઢ હોવાથી, આદત માં નાખી જનાર વ્યક્તી ઉપર કોઈ પણ જાતનો ક્રોધ કરી તેને માટે હલકો વીચાર બાંધ્યો ન હોતો. જ્યાં ગઈ હશે ત્યાંથી હમણા આવે મારો છુટકો કરશે. અને કદાચ કાર્ય કરવા જતાં ફસાઈ ગઈતો શું

થયું. સહવાર છે ને હું છું કોઈ પણ દશરતો લાલ નિકળી આવી
મારો છુટકો કરશેજ.

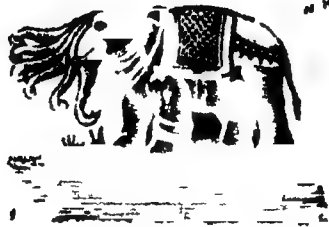
આ વીચારમાં ને વીચારમાં સહવાર પડી ગઈ. તો પણ તે
વ્યક્તી ન આવવાથી ચતુરસીંદ જરા વિમાસણમાં પડી ગયો. અને
લોકો આવાં વેશમાં વેનશે તો મારે માટે તે લોકો શું વીચાર કરશે ?
ઝેટલામાં ચાર પાંચ ખેડુનો ચતુરસીંદ આગળ જઈ ચઢીયા. આ
બદ સીકલવાલી સુગ્ન જોઈને. ખેડુનો તેની પાસે જઈને પૂછ્યું કે,
' અરે બાઈ ! તને આ જાણી માથે કોણ બાધી ગયું છે ? '

ચતુર—જલા ખેડુત ! મને કોઈ એક ધુતારણ છેતરતો બાંધો
ગઈ છે. માટે જ તું મને અહીંથી છોડીશ તો હું તારો મ્હોટો ક-
પકાર માનીશ.

ખેડુનો તરત ચતુરસીંદને જાણી છોડ્યો. ઝેટલામાં લોકોની
હા જામી ગઈ. અને તે હાંતી વચ્ચે ચતુરે જાનો વેશ ધારણ કરેલા
વેશ જનારી નાખીને ક્યામ મુખ પોતાના મ્હોલનો રન્નો લાંબો. આવી
રીતે આ બંનેલો બનાવની ચરચા નગરીમાં ફેલાઈ ગયાથી ગભ
વીક્રમને બહુ ખેદ થયો.

ચતુરના મુખ ઉપરનો મ્હોટો શીશો પડી ગયો. 'ગરમાઈ' ગયો
લજ્જત બની ધુમધુમ બની એકાંતમાં જઈ બેઠો, કોઈની સાથે કોઈ
પ્રકારની વાતો કરી મુઠી દઈ ઉગ્ર વીચારના કિતરી ગયો. તેના મન
ઉપી તરંગો જ્યાં ત્યાં ફેરવા લાગ્યાં, તેથી તેનું મન સ્થિર થઈ શક્યું

નહીં. તેને કંઈ સુઝ્યું નહીં હવે શું કરવું ! તેને માટે તે બહુ મથન કરવા લાગ્યો. તેનો વીચાર અચર થઈ થર પડ્યો નહીં, અંતે મનને મારી મારી, મનને સમજાવી, અમજાવીને લાવીને એકાગ્ર ચીત્તથી એકાંત સ્થળમાં બેસીને વીચાર કરવા લાગ્યો, ‘ મને નાહી દઈને ઠગનાર ’ ચતુરના નામને કલંકીત કરનાર પુરૂષ નહીં પણ ખીણ કોઈ સ્ત્રી હોવીજ જોઈએ ! તે પોતાની ચાલાકી બતાવી ગઈ છે, ને પોતાની અબુખીનો ખેલ ખેલી ગઈ છે. હવે તે મારી પાસે આવશે નહીં, પણ હવે તેને એકવાર હાથમાં મપાડાવવી તો ખરી ! એક વાર આ ચતુરની ચતુરાઈ બતાવી તેના તોરદાર તોર તોડવોજ જોઈએ ! એ પણ જાણશે કે હું દગીદગીને આવી હતી? મેં તેનું પાણી કિનાયું નથી. ઉતારવા ગઈ હતી. પણ સામું કિર્તી ગયું છે ! આજે રાતના જરૂર બહાર પડવું, જરૂર તેની સોધમાં રખાવું, પહેલા તે ક્યાં રહેછે. તે જોવું ને પછી તેની કેવી રીતે વણે કરવી તેના હું વીચાર કરીશ.

વારતા ૧૦ મી.

શવાલ—જવાબો.

આજે દરબારમાં કઈ કામ કાજ નહીં હોવાથી વીઘા વીનોદ નો આનંદ છુટવા માટે, વીક્રમ અને ચતુર વચ્ચે નીચે મુજબ સવાલ જવાબો થઈ રહ્યા હતા.

રા.૦—મિત્રની ખબર ક્યાં પડે ?

ચ.૦—હા પડે ત્યાં.

રા.૦—કયા માણસને હલકો ગણવો ?

ચ.૦—જે કોઈની આડી ખાય તેને અથવા બને કાગળી મારે તે

રા.૦—હથિરે સૌના શરીરમાં બે રત્ન મુક્યાં છે તે કીયાં ?

ચ.૦—આંખો.

રા.૦—માણસને લલચાવનાર કોણ ?

ચ.૦—પેસા અથવા સ્ત્રી.

રા.૦—કયા જનાવરનું પુછડું આલીને નહીં ન ઉતરતી ?

ચ.૦—પાડાનું અથવા બેસનું પુછડું આલીને નહીં ન ઉતરતી.

૨૧૦—કયા માણસને રાત કે દિવસ મુખ નહિ ?

અ૦—જેને ખરાબ સ્ત્રી મળી હોય તેને.

૨૧૦—કયાં સોબ ન કરવો ?

અ૦—જમવા બેઠા હોઈએ, ત્યાં સોબ કરીને વધારે જમવું નહિ.

૨૧૦—કોના છોકરાને ખાપ ન હોય ?

અ૦—વેશ્યાના,

૨૧૦—કયાં માખાપ વેરી સમજવાં ?

અ૦—જે છોકરાંને વિદ્યાભ્યાસ ન કરાવે તે.

૨૧૦—કોનાથી હમેશાં ડરના રહેવું ?

અ૦—શત્રુથી.

૨૧૦—અરધુ અંગ કયારે સમજવું, અને આખું અંગ કયારે સમજવું ?

અ૦—સ્ત્રીપુરુષ મળીને આખું અંગ સમજવું. જે પુરુષને સ્ત્રી નથી અથવા જે સ્ત્રીને પુરુષ નથી તેનું અરધું અંગ સમજવું.

૨૧૦—એવું જનાવર કયુ કે જે નર્ક કિપર બેસે, પણ પવિત્ર મળ્યાય ?

શ્રી—માખી.

રા—કયુ હથીઆર સરસ સમજવું ?

શ્રી—જે હાજર હોય તે હથીઆર સરસ.

રા—કયા વસ્તુ આડા હાથ દેવરાવે અગર ના કેહેરાવે ?

શ્રી—અંન અથવા માર.

રા—કોણ પોતાની કિમ્મત વધારે પાતાવે ?

શ્રી—કોણ પોતાની કિમ્મત થોડી પાતાવે ?

રા—વેશ્યા

રા—કેમ મૂલ્યસ ભગવાન નહીં વાર ?

શ્રી—

કોહરો.

કદત વખત ભગવાન હે, નહીં પુરુષ ભગવાન

અરજીનક કાળે લુટ્યો આપ ધનુષ્ય અડ ખાન

અરજીને એક મમે આખા ભગવાનનું રાજાજીય ધારણુ કર્યું હતું અને એક સમે ઠારકાંથી ભગવાનની રાખીઆને લઈને હસ્તિનાપુર જતાં કાખાએ તે રાખીઆને લુટી લીધી. એ વખતે પણ એનાં એ ધનુષ્ય અને પાણુ હતા પણ કંઈ લામમા આવ્યાં નહીં મારે વખત ભગવાન છે.

રા—ખાવાનું ગમે તેટલું આપીએ તો પણ ધરાય નહીં તે કોણ?

અ—ધંટી.

રા—કોણ બળી જતા સુધી પોતનું અકડપણ છોડે નહિ?

અ—શીઠ્ઠી એટલે મુઝની દેરી.

રા—મીઠાથ શેમા?

અ—ગરજમાં

રા—કઈ જાતે મુખ નહીં?

અ—કળેડાં વાળીને.

રા—વથ કરવાના રમ્ના કયા?

અ—શામ, દામ, ભેડ, દડ.

રા—કોના એક ભે પગ ભાગે, તો પણ ચાલવામાં હરકત ન આવે?

અ—કાનખજુરાના

રા—મુરખ માણસ પરમેશ્વર કરતાં પણ મોટો કોને ગણે છે?

અ—પૈમાને દોષ પરમેશ્વર ગણે છે

રા—કળિયુગ ક્યાં સમજવો.

અ—જ્યાં કુસપ હોય ત્યાં.

અ—વેડ વેરા કહાડી નાંખવા, તથા પ્રગ્નને પોમાના માલ ઉપર જકાત શેવી. તથા પોતાના કોઈ અમલદારોથી દુઃખ ન થાય, તેની સંભાળ રાખવી અને વ્યાજખી ન્યાય આપે જવો.

રા—કેવા રાજ્યનો દીન પરદીન ક્ષય સમજવો ?

ચ—જે રાજમાં જીલ્લમ અન્યાય હોય તેનો.

રા—કયુ રાજ આખા સમજવું ?

ચ—વગ્ની પોતાના રાજને ચલાવી, હોય, અને જેનું સરકર હમેશાં તૈયાર રહેતું હોય, તે રાજ આખા સમજવું.

રા—કયા રાજમાં ન રહેવું ?

ચ—જે રાજમાં અન્યાય થતો હોય, તે રાજમાં ન રહેવું ?

રા—શીમાં નફો નથી ?

ચ—ચિતાં કરવામાં નફો નથી, કિલકું નુકશાન છે.

રા—દુનિયાને કઈ વાત ગમે છે ?

ચ—પૈસા મેળવવાની વાત મોને ગમે.

રા—કયુ પાણી તરસ મટાડે નહીં ?

ચ—ઝાઝવાનુ પાણી ફક્ત દેખાય, પણ તરસ મટાડે નહીં.

રા—કયો દુઝ્મન કોઈથી ન છતાય ?

ચ—મોન એ દુઝ્મન કોઈથી ન છતાય

રા—કોનુ ઓસડ નહીં ?

ચ—સ્વભાવનુ ઓસડ નહીં.

રા—કયો માણસ માલસ સમજવો ?

ચ—જેની આંખમાં સરમ તે માણસ માલસ સમજવો.

રા—કોણ બળવાન છે ?

ચ—વખત બળવાન છે.

વીક્રમનો ઈનસાફ.

—:૦:—

વારતા ૧૧ મી.

૩ની ચોરી.

એક વખતે ઉજ્જની નગરીમાં ૩ની ચોરીની ખુબ બહુ પડી હતી. જ્યાં ત્યાં ૩ ચોરાતું હતું. ૩નો દરેક વેપારી ફરીયાદ કરતો કે, તેની વખારમાંથી દરરોજ ૩ ચોરાઈ જાય છે. ચોર કોણ છે તે માલમ ન પડ્યુ. ચોરને પકડવાને તેઓએ શીપાઇઓ રાખ્યા છતાં ૩ તો ચોરાવા માંડ્યુ. એક દહાંડા નેઓએ પોતે ચોરી રાખવાને વીચાર કર્યો. તે છતાં પણ ૩ ચોરાયુ. કેટલાક આબરૂદાર દલાલો શીવાય તેમની વખારમાં બીજું કોઈ આવતું ન હતું શું આ દલાલો ૩ ચોરી જતા હતા? તે કેમ કેહેવાય? કદાચ તેમનામાંનોજ કોઇ ચોર હોય નો? પણ તે પકડાય શી રીતે? દલાલો બધા આબરૂદાર હતા. બજારમાં તેમની આટ સારી હતી. હવે કેમ કરવું? વેપારીઓને મનમાં ચીંતા ઉત્પન્ન થઇ. આખરે તે એકઠા થઇને વીક્રમની આગળ ગયા. તેમણે તેને બધી વાત કહી, વીક્રમે તેમની વાત ધ્યાનથી સાંભળ્યા પછી દલાલોને પોતાની પાસે ઠામને બહાને બેસીને મંગાવ્યા. વીક્રમના મનમાં ખાત્રી થઇ હતી કે, જ્યાં છે ત્યાં આ દલાલોમાંજ કોઇ ચોર છે. તેઓ હજી તો તેની પાસે આવતા

હતા એટલામાં વીક્રમ બોલી ઉઠ્યો કે, ‘ ચોરી કરે’ છે પણ સાથે ૧ પાથડીમાં બોસીને આવે છે ! કેવા બેવકુફ લોકો છે ? ” આ દલા-લોમાં જે ત્રણ જણા ચોર હતા તેમણે સપોસપ પાથડી ઉપર હાથ ફેરવ્યો. તેમના મનમાં એમ કે કોણ જાણે પાથડી ઉપર જુલમાં ૩ રહી ગયું હોય તો કેમ કહેવાય. વીક્રમે પોતાની તીક્ષ્ણ અનુભવી આંખે આ જોઈ લીધું. તરતજ પેલા ત્રણ જણાને પકડવાનો હુકમ કર્યો. તેઓએ તરતજ માની દીધું કે, તેઓ હંમેશાં ફની ચોરી કરતા હતા. તેઓએ ૩ કોને વેચ્યું હતું તે પણ દેખાડ્યું. જેટલા રૂપિયાનો ૩ તેમણે ચાર્યો હતો તેટલા બમણા રૂપિયા દાંડના લઈને તે વેપારીઓને આપ્યા અને તેમને કેદની શીક્ષા કાઢી.

વારતા ૧૨ મી.

ખસાતકાર.

એક દીવસે એક સ્ત્રીએ દરબારમાં આવોને ફરીઆદ કીધી કે, પ્રહાણા માણસે મારી ઉપર જુલમ કરીને મારી આપડ લીધી.

વીક્રમે ફરીઆદ સાંભળીને પેલા માણસને બોલાવી મંગળ્યો. તેની ઉપર ફરીઆદ થવાની વાત તો કહી સંભળાવીને પેલો માણસ

બોલ્યો, “ સાહેબ, આ સ્ત્રી જુહું બોલે છે. એને મારે કંઈ સંબંધ નથી એ જ વાત કહે છે તે વદન જુદી છે. ”

વીક્રમે કહ્યું, “ આવા કામમાં કોઈ સાક્ષી હોતો નથી. એકાં-તમાં જ આ વાત બને છે. માટે તે આની ઉપર બલાત્કાર ખચીત કીધો હશે. બધી વાત ધ્યાનમાં લઈને તને વધારે શિક્ષા ન કરતાં રકન તરફ સ્ત્રીને પાંચ રૂપીઆ આપવા એવો હુકમ કરે છે. તે રૂપીઆ હમણા આપવા. ”

પેલો ખીયારો ગૃહસ્થ શું કરે ? સના આગળ તેનું કંઈ ચાહે એમ ન હતું. તેણે વીક્રમ પામે તરત જ રૂપીઆ મુક્યા. વીક્રમે તે રૂપીઆ ફરીઆદી કરનાર સ્ત્રીને આપીને ત્યાંથી જવાનું કહ્યું. પેલા પુરૂષને થોડીવાર ત્યાં બેસાડી રાખીને પછી કહ્યું, “ પેલી સ્ત્રીને પાંચ રૂપીઆ આપ્યા છે તે તેની પાસેથી પાછા લઈ આવ. રૂપીઆ લેવા વાસ્તે ગમી તેટલી મહેનત પડે તો પણ રૂપીઆ આચકી લેજે રૂપીઆ લીધા સિવાય તેને જવા ન દેતો. ”

વીક્રમનો આવો હુકમ થતાં જ પેલા પુરૂષને બમણી હીમન આવી. તેણે દોડી જઈને પેલી સ્ત્રીને રસ્તામાં પકડીને તેની પાસે રૂપીઆ માગવા લાગ્યો. પેલી સ્ત્રી તેને કેમે કરતાં રૂપીઆ આપે નહિ. પુરૂષે ખટપટ તો લણી કરી પણ સ્ત્રીના હાથમાંથી રૂપીઆ પાછા લઈ ન શક્યો. સ્ત્રીએ હાથમાંથી રૂપીઆ ન છોડતાં, તેને વીક્રમ આગળ પાછો લઈ જઈને બોલી, “ રાગ્નજ સાહેબ. આપે મને રૂપીઆ અપાવ્યા તે લઈને તે રૂપીઆ મારી પાસેથી પાછા માગતો હતો. ”

વીકમે પુછ્યું. “ પછી તે તેને રૂપીઆ આપ્યા કે તારી પાસેજ છે. ”

પેલી સ્ત્રીએ, “ રૂપીઆ લેવા વાસ્તે એણે તો ઘણી ખટ-ખટ ઠીધી પણ મેં તો તેને એકે રૂપીઆ લેવા ન દીધો. જુઓ આ પાંચ રૂપીઆ મારી પાસેજ છે. ”

આ સાંભળતાંજ વીકમે કહ્યું, “ પાંચ રૂપીઆ તારી પાસેથી ને ઘણી લઘ ન ચક્યો તે તારી ઉપર બલાત્કાર શી રીતે કરી શકે? તું બલાત્કાર કરવા પણ દે ખરી કે? આ ઉપરથી તું જુઠી છે એમ ખુલ્લું માલમ પડે છે. એના રૂપીઆ એને પાછા આપ. ”

પેલી સ્ત્રીએ નીરપાયે રૂપીઆ પાછા આપ્યા. પછી વીકમે તેણીને મારવાનો હુકમ કરતાંજ તેણીએ પેલા પુરુષ ઉપર જુઠો વાંક મુક્યો હતો તે કમુલ કમુલ. વીકમે તેણીને યથા ન્યાય શિક્ષા કરી.

વારતા ૧૩ મી.

* એક સેર માંસ.

શંવદાસ નામનો એક સાહુકાર હતો. તેની દુકાન ધણી વરસની જુની હતી. તેની આડત દેશના દરેક ભાગમાં હતી. એક દીવસે એ-
વું બન્યું કે, તરત મુદતની કરોડો રૂપિયાની હુડીઓ તેની ઉપર
ચારે દેશવરોથી આવી પડી. તેની પોતાની હુડીઓ પણ આવવાની
હતી પણ દેશવરો લાંબા હોવાથી વખતસર આવી પહોંચી ન હતી.
શીલક ગણતાં તેને એવું માલમ પડ્યું કે, તે દહાડે આવેલી હુડી-
ઓના નાણા આપનાં પાંચ લાખ રૂપિયા ઓછા થશે. પાંચ લાખ
રૂપિયા તેણે ક્યાંથી પણ લાવીને હુડીવાલાઓને ભરવાનો નિશ્ચય
કર્યો. એમ વિચાર કરી રૂપિયા લેવા આવનાર લોકોને એક પછી
એક એમ અનુક્રમે હીસાબ ચુકવવાનું પોતાના મુનીમને કહીને પોતે
બાકીના રૂપિયાની તજવીજ કરવા શહેરમાં ગયો. આટલી મોટી
રકમ ખીજના તે કોના ઘરમાં હોય ? તેણે બે પાંચ જણાઓ પા-
સેથી છુટક છુટક લેવાને બદલે કોઈ એકજ આસામી મળે તો તેનીજ
પાસેથી લેવાનો વિચાર કર્યો. આવી મોટી રકમ તો શકત એકજ
સાહુકારની દુકાને મળે તેમ હતું. તે જતનો ગોડવાડીઓ હતો. તેમ
જુઠો, નિર્દય અને દુષ્ટ હતો. આવા માણસ પાસે પૈસા માગવા જતાં
શંવદાસ શેઠને મનમાં ખરાબ તો લાગ્યું પણ શું કરે. એમ કર્યા શી-

વાય તેનો છુટકો ન હતો. તે આ મારવાડીની દુકાનમાં ગયો, અને પોતાની બધી હકીકત તેને કહી તેની પાસે પાંચ લાખ રૂપીઆ પંદર દહાડાની મુદતે માગ્યા. મારવાડીને કશું કે, વ્યાજ નોંધ્યો તો આનો બે આના વધારે લેજો પણ આ વખતે રૂપીઆ આપો.

આ મારવાડી શવદા શેઠ ઉપર મનમાં વેર રાખતો હતો તેણે આ લાગ બરોબરનો જોયો. શવદાસ શેઠને પેટ કોષ છોકરો ન હતો તેથી જો તે મરી જાય તો તેની પેડી બંધ પડે અને આ - મારવાડીનું કામ સાફ ચાલે. જો આ ધણીને આપણે રૂપીઆ ન આપ્યા તો એની આબરૂ ગામમાં સારી છે. એક ઠેકાણેથી નહિને પાંચ દશ ઠેકાણેથી મળાને પણ તે રૂપીઆ એકદા કરી શકે એમ છે માટે કાંઈ લખતથી જોને બાંધી લઈને રૂપીઆ આપવા.

આમ વિચારનાં તેના પાપીટ મનમાં એક દૃષ્ટ ઉપાય યુજ્યો. તે બોલ્યો, “જેઠ માહેજ, આપ કોઈપણ દહાડે નહિ ને આજે જ મારી પાસે રૂપીઆ લેવા આવ્યા છો તેથી આપની પાસેથી હું કાંઈ વ્યાજ લેવાનો નથી. પણ એક સરને દશ દહાડાની મુદતે રૂપીઆ આપવાને કબુલ છું તે સરત આ છે કે, જો દશ દહાડાની અંદર રૂપીઆ પાછા ન આપો તો તમારા શરીરનું એક શેર માસ મારે હાથે કોઈપણ ઠેકાણેથી કાપી લેવું.”

શવદાસ આ સાંભળીને વિચારમાં પડ્યો. આ મારવાડીને તે બીજી કોઈ રીતે સમજવી શકે તેમ પણ ન હતું. નાચારીએ તેના માંગવા પ્રમાણે લખન કરી આપીને પાંચ લાખ રૂપીઆ લઈને પોતાની દુકાને આવ્યો. બધાને હુંડીના નાણા આપીને રવાના કર્યાં. બે દહાડા

પછી તેની તબીબીત બગડી આવી. તેથી મારવાડીની મુદત વિશે તેનું ધ્યાન ન રહ્યું, તેમજ બહારગામથી પોતાનો અવેળ પશુ ફરી ન વળ્યો. મારવાડી પણ શેર માંસની કિતાવલ કરવા લાગ્યો. ત્યારે શવદાસ બેચાર ઠેકાણેથી પાંચ લાખની રકમ એકઠી કરીને વ્યાજ સુદમાં મારવાડીની દુકાને મોકલી દીધી. પણ મારવાડીએ તો, મુદત થઈ જતાં હવે રૂપીઆ લેવાની ના પાડીને ફક્ત એક શેર માંસનીજ ઉધરાણી કીધી, શવદાસ એક તો પોતે આજ્ઞરી હતો તેમાં વળી આ સંકટથી તેમાં વધારો થયો.

આ તરફ મારવાડીએ ન્યારે જોયું કે, શવદાસ આમ તો માને તેમ નથી ત્યારે તેની ઉપર વીક્રમની અદાલતમાં પ્રીઆદી માંડી. વીક્રમનું શવદાસને બોલાવણું આવ્યું તેથી તેને ત્યાં જવું પડ્યું. આજ્ઞરી હોવાને સખબે મોટી મુશ્કીબતે ત્યાં જઈને હાજર થયો.

વીક્રમે સાફકારને મૂછયું, “આ મારવાડી શેઠ સાથે તમારે એવો કરાર થયો છે કે, રૂપીઆ આપવાની ઠરાવેલી મુદતે જો રૂપીઆ ન આપ્યા તો શરીરનું એક શેરમાં આ શેઠને આપવું તે શુ ખરું છે?”

સાફકારે કહ્યું, “આ સરત ખરી છે, પણ હું વ્યાજ સુદમાં જોના રૂપીઆ આપવાને તૈયાર છું- તેમ વળી મેં એની દુકાને એક વખત રૂપીઆ મોકલ્યા હતા, પણ તે નેણે લીધા નહિ, ને પાછા મોકલ્યા અને માંસ માગે છે માટે મરકારે આ વાનનો પુરતો વિચાર કરીને જોવો યોગ્ય લાગે તેનો હુકમ કરવો.

સાફકારનો ઇકતાર સાંભળીને વીક્રમ બોલ્યો, “હુકમ કરવાનું હવે અમારા હાથમાં મુદત રહ્યું નથી તમારી સરતેજ તમારો ન્યાય કયો છે, માટે તમારા શરીરનું માંસ આ મારવાડી શેઠ પોતાની મ-

રજીમાં આવશે તે જગાએથી પોતાને હાથે કાપી લેશે એવો અમારો હુકમ છે. ”

આ સાંભળીને સાહુકાર ઘણોજ બયબીન થયો. પણ જરાવાર વિચાર કરી ધીરજ ધરીને બોલ્યો, ‘ ઠીક છે, પણ મારે આ બાબત વિષે રાજધીરાજને અરજ કરવી છે. ત્યાનો જવાબ આવે ત્યાં સુધી માંસ કાપી લેવાનું મુલતવી રાખવું જોઈએ. ’

• ચતુરના ધ્યાનમાં આ વાત કિતરી તેણે હુકમ કર્યો, “ ઠીક છે. એક મહિનાની મુદત તમને આપવામાં આવે છે. તે મુદતમાં તમે આ બાબતનો રાજધીરાજને પાસેથી જવાબ મેળવી લેજો નહિ તે એક મહિના પછી માંસ કાપી આપવું પડશે ”

ચતુરનું બોલવું કમુલ કરી, તેની રજ લઈને સાહુકાર ઘેર આવ્યો. ખીન્ને દિવસે વીકમની મુલાકાત લેવા તે ગયો. વીકમ આગળ તેણે બધી વાત કહી સંભળાવી. તે સાંભળીને વીકમ વિસ્મય પામ્યો. તે શહેરનો મોટો નગરશેઠ કહો તો તેજ હતો. તેની દુકાન પાંચશો વર્ષની જુની હતી. સરકારને પણ તે ઘણી વખત ઉપયોગી થઈ પડ્યો હતો, માટે કોઈપણ યુક્તિથી જેમ અન્યાય ન થાય તેમ તેને બચાવી લેવો એવો વીકમે નિશ્ચય કર્યો. આ કામ તેણે ચતુરના હાથમાં સોંપવાનું ધાર્યું. ચતુર ખુદીમાન હોવાથી કાંઈ પણ યુક્તિ કહાડશે એમ તેણે વિચાર્યું. પછી તેણે સાહુકારને કહ્યું, “ આ વાતનો અમે વિચાર કરીશું. તમે તમારે ઘેર જાઓ. બ્યારે બોલાવણું આવે ત્યારે અમે આવજો તેની વચમાં દબારમાં આવવાની તસ્દી ન લેશો. આપનું શરીર ખીમારી ચાલે છે તેથી વધારે મહેનત ન કરો તો સારું. ”

આ સાંભળીને સાહુકારને કાંઈક ભરોસો આવ્યો. પોતાની તરફ વીક્રમને દયા કરતો જોઈને તેના મનને આનંદ પણ થયો. વીક્રમની રજા લઈને તે ઘેર ગયો. ”

ખીજે દીવસે દરબારમાં આવતાંજ વીક્રમની ચતુરની પાસે સાહુકારની બધી વાત કહીને તેને કહ્યું, “ કોઈપણ રીતે આપણે અન્યાય ન કહેવાય એવી યુક્તિ શોધી કાઢીને સાહુકાર શવદાસનું રક્ષણ કરવું છે. માટે કાંઈ યુક્તિ શોધી કાઢ. ”

ચતુર ‘ધણું સારું’ કહીને વાત ટુંકી કીધી. પાંચ સાત દહાડા ગયા પછી મારવાડીએ બાદશાહ આગળ કચેરીમાં હાજર થઈને વીનતી કરી કે, સાહુકાર સાથે થયેલો કરાર પુરો કરવાની પરવાનગી આપવી. વીક્રમે કહ્યું, “ ચતુર, આ મારવાડી શું કહે છે તે સાંભળી લ્યો. ”

ચતુરે જવાબ દીધો, “ સર્વ સાંભળી લીધું સરકાર આપનીજ આજ્ઞાની રાહ જોતો હતો. આપની આજ્ઞા થઈ તેથી હવે વખત નહિ લાગે. ”

એમ કહી ચતુરે સાહુકાર શવદાસને બોલાવી મંભાવ્યો. સાહુકારને મારવાડીની સામે ઉભો રાખીને ચતુરે મારવાડીને પૂછ્યું, “ કેમ શેઠ તમારે રૂપિયા લેવા નથી. ” મારવાડીએ ના પાડી.

ચતુરે કહ્યું, “ રૂપિયાને બદલે આ સાહુકારના અંગનું માંસ જ જોઈએ. ”

ચતુર બોલ્યો, “ હીક છે ત્યારે આ સાહુકારના અંગમાંથી એક સેર માંસ તારી મરજી પડે તે જગાએથી કાપી લે એવી તમારી સરત છે અને તે પ્રમાણે કરવાને તને પ્રધાને હુકમ કર્યો છે તો તેજ

કુકમ આ વીકમની દરખાસ્તને પથ્થુ પમંદ પડ્યો છે. તેથી હમણાજ આ સાહુકારના અંગમાંથી માંસ નારી સરત પ્રમાણે કાપી લે પણ તેમ કરતાં કદાચ તે કાપેલા માંસનો કટકો એક શેરથી જો ઝાઝો અથવા વધારે થયો તો તારા કુટુંબમાંના બધા માણસોને દેહાંત દંડની શીક્ષા કરવામાં આવશે. તારા ધરખાર બધા સરકારમાં જપ્ત કરવામાં આવશે. "

આ સાંભળતાંજ મારવાડી ગભરાયો. શું 'ખોલપુ' અને શું 'કુરબું' તેનો વિચાર થઈ પડ્યો. તેને કાંઈ સુઝે નહિ.

ચતુર ઉતાવળ કરવા લાગ્યો. આખરે મારવાડી ખોલ્યો, ચતુર સાહેબ, મને માંસ નથી જોઈતું. મારા પાંચ લાખ રૂપીયા બાજ સુધી અપાવો એટલે બસ છે. "

વીકમે કહ્યું, " સાહુકારે રૂપીયા તને મોકલ્યા છતાં તે લીધા નહિ તેથી હવે તને રૂપીયા મળનાર નથી. તારે તો માંસ ન લીધું તો પછી ખીજી વખત નહિ મળે, અને વળી સરકારના કુકમને અમાન્ય કરવા બદલ ગુનેગારીના દથ લાખ રૂપીયા આપવા પડશે. ખોલ શું કહે છે જલદી જવાબ આપ "

મારવાડીએ કહ્યું, " સરકાર મને કાંઈ જોઈતું નથી. "

ચતુર કહ્યું "સરકાર તરફથી તને એવી શીક્ષા કરવામાં આવે છે કે, તે કુકમની અવગણના કરી છે માટે તારે દથ લાખ રૂપીયા દંડના આપવા. તારી ઉપર ખીજો વાંક એ મુકવામાં આવે છે કે, આ શહેરના જાણીતા સાહુકાર અને નગરશેઠ શવદામ ઉપર દેવ રાખી તેને દુઃખી કરવાની મતલબે તેના શરીરનું માંસ કાપવાની તે સરત કરી માટે તને છ મહિના સુધી કેદ કરવામાં આવે છે. "

પોતાને થયેલી આવી શિક્ષા સાંભળીને મારવાડીતો ગભરાઈને ગયો. પણ વીક્રમના મનને કશોજ આનંદ થયો. મારવાડીને સર-કારી સીપાઈઓ લાઇ ગયા. તેને ઘેર જઈ દસ લાખ રૂપિયા લઈ આવ્યા અને તેને કેદખાતામાં પુર્યો.

સવહાસને વીક્રમે તેની સારી ચાલને અને પોતાની પહેડીની આંટ જાળવી રાખવા માટે ચાખાશી નથા પોશાક આપી રવાના કર્યો. મારવાડી પાસેથી આવેલા દસ લાખ રૂપિયા ચતુરની કુસીઆરી માટે વીક્રમે તેને બક્ષીસ કર્યા.

વારતા ૧૪ મી.

ગરીબની હાથ !

એક વખતે તુર્કસ્તાનના સુલતાને પોતાના એક વિદ્વાન એક-ચીને એકસો માણસો આપી વીક્રમના દરબારમાં મોકલ્યો. આ એ-લચી સાથે એક પત્ર મોકલ્યો હતો. તે પત્ર પેલા એલચીએ વીક્રમને, આપ્યો. વીક્રમે ચતુરસીંદને વાંચવાને આપ્યો. ચતુરસીંદ તેનું મથાળું વાંચ્યા પછી નીચે મુજબ સાર વાંચ્યો, " * * * ખીજી મારા સાંભળવામાં એવું આવ્યું છે કે, હીંદુસ્તાનમાં એક જાતનો રાપો થાય છે જે ખાધાથી જીંદગી લાંબી થાય છે. જો આવી જાતનું આંક મળતું હોય તો તેમાંથી થોડું મારે વાસ્તે મોકલી આપશો. આપણી મિત્રાચારી છે તેવીજ હમેશ રહેશે" વગેરે વગેરે.

ઉપર મુજબ પત્ર વાંચી વીક્રમ વિચારમાં પડ્યો. પણ ચતુર વીક્રમ સાથે કાંઈક વાત કરી તેથી વીક્રમે એલચી તથા તેના માથુસોને ઠેક કરવા હુકમ કર્યો. ત્યાં તેમને લઈ જવામાં આવ્યા. બાદ વીક્રમ ચતુર સાથે લેઈ તેમની પાસે ગયો. ચતુરે તેમને કહ્યું, “ તમારા મુલતાને જે પ્વીજ મંગાવી છે તે હાલ તો તમને આપી શકતા નથી પણ ન્યારે આ ડુંગર તથા તે ઉપરનો મળ્યુત કિલ્લો પડી જશે ત્યારેજ તમને જવાની રજા આપીશું, માટે ત્યાં મુધી તો બહીજ રહો. તમને ખોરાક તથા કપડાં સારાં આપવામાં આવશે. ”

આમ કહી વીક્રમ ત્યાંથી ચાલતો થયો. વીક્રમના ગયા પછી બધા ‘હવે શું કરવું’ તેના વિચારમાં પડ્યા. તેઓ બોલવા લાગ્યા, “ અરે ઇશ્વર, કોણ જાણે કયારે અહીંથી આપણો છુટકો થશે ? આ પર્વતનો કિલ્લો કયારે પડશે ? આપણો આખો જન્મારો આ કેંખાનામાં નીકળજે એમ જણાય છે. જેવી ઇશ્વરની ઈચ્છા. ”

બધા નિરાશ થઈ ગયા. દરરોજ સવાર સાજ ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા કે આ ડુંગરી કિલ્લો જલદીથી પડી જાય એમ કરે. થોડા વખતમાંજ ધરતીકંપ થયો. તે ધરતીકંપના આંચકા સમેત પેલા ડુંગરી કિલ્લાનો કેટલોક ભાગ પડી ગયો અને સામેના પર્વતનો પણ કેટલોક ભાગ પડી ગયો.

આવો બનાવ બનતાંજ પેલા એલચીએ વીક્રમને સંદેશો મોકલી તે ખબરથી વાકેફ કીધો. વીક્રમ પેલા એલચીને તેના માથુસો મુઠ્ઠા પોતાની પાસે બોલાવી મંગાવી આ પ્રમાણે કહ્યું. “ તમારા મુલતાને જીંદગી લાંબી થાય એવા ઝાડનો રોપો મારી પાસે મંગાવ્યો હતો, તેનો જવાબ તમે પામી ગયા હશે. ”

ને ન જાણી ગયા હો તો .હું બુલાસાથી સમજાવું છું તે સાંભળો. તમે એકસો માણસો હતા. તે તમારી પ્રાર્થનાથી આવો મન્યુત કિલ્લો તથા પર્વત પડી ગયાં તો હજારો અને લાખો મનુષ્યની ઉપર જીલમ કરવાથી તો છાંદગી લાંબી થવાને બદલે ટુંકી થાય. તેમના નિસ્વાસથી નાશ થયા વગર રહેજ નહિ, તો પછી છાંદગી લાંબી શી રીતે થાય ? અમારા રાજ્યમાં જીલમ ધણેજ થોડો છે. જરીબ રૈયતની દાઝ જાણી તે પર જીલમ ન ગજારવો એજ છાંદગી લાંબી કરવાના ઝાડનો રૌપો છે. આ શિવાય બાકીના બીજા બધાં કાંઈ છે, ” કહ્યું છે કે:—

તુલસી હાય ગરીબકી, હરિસું સહી ન જાય;

મુએ બેલ કે ખાલસે, લોહ બરમ હો જાય,

આમ કહી તેમને પોતાને સ્વદેશ જવાની રજા આપી. એલ-
ચીએ તુર્કસ્થાનમાં નર્થ બધો હેવાલ કહ્યો. હિંદુસ્થાનના વીકમની
અકકલ જોઈ બધા આશ્ચર્ય પામ્યા

વારતા ૧૫ મી.

આપનારનો હાથ નીચો.

એક દિવસે આનંદને વખતે વીકમે ચતુરનો પુછ્યું, “ અરે ચતુર !
એક માણસ બીજા માણસને કાંઈ આપે ત્યારે ચતુર આપનારનો
હાથ ઉપર અને લેનારનો હાથ નીચે એમ હોય છે પણ કોઈ વખત
એથી ઉલટું એટલે આપનારનો હાથ નીચે અને લેનારનો હાથ ઉપર
ઉપર આવે. ”

ચતુરે કાંઈ પણ વિચાર ન કરતાં કહ્યું, “ પીનાશ બધી વખત એમ બને છે. ”

બીજાએ પુછ્યું, “ કેવી રીતે સમજાવો. ”

ચતુર બોલ્યો, ભૌમ્યપદ તપકીર આપતી વખતે આપનારનો હાથ નીચે અને લેનારનો ઉપર હોય છે. ”

ચતુર કરીરાજ હાજર જવાબી સાંભળી વીક્રમ આનંદ પામ્યો.

વાર્તા ૧૬ મી.

આંધળો કોણ ?

એક દિવસે વીક્રમે ચતુરને પુછ્યું, “ અરે ચતુર, આ જગતમાં આંધળા વધારે કે દેખતા ? ”

ચતુરે જવાબ દીધો, “ પીનાશ, વિચાર કરી જ્ઞેશો તો દેખતા કરતાં આંધળા વધારે માલમ પડશે. ”

વીક્રમ બોલ્યો, “ એનો કાઈ પ્રત્યક્ષ પુરાવો દેખાડીશ. ”

ચતુરે કહ્યું, “ પીનાશ, આવતી કાલે બતાવીશ. ”

વીક્રમે કહ્યું, “ બહુ સારું. ”

ખીજે દીને ચતુર વગર ભરેલો ખાટલો તથા તેને ભરવાની દોરી લઈ વીક્રમ પાશે હાજર થયો. તેણે વીક્રમ કહ્યું, “ પી-તાજી આંધળા દેખતાનો પુરાવો જોવો હોયતો મારી સાથે ચાલો.”

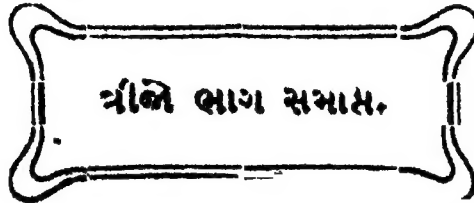
વીક્રમ તેની સાથે જવા તૈયાર થયો. ચતુરે લખવાળા એક કારકુનને સાથે લીધો. પછી આ બધો સરંજામ લઈ ચતુર નદી કીનારે આવ્યો. ત્યાં કીનારા ઉપર બેસી પેલો ખાટલો ભરવા લાગ્યો, તે જોઈ, આશ્ચર્ય પામી વીક્રમને પુછ્યું, “ અરે ચતુર, આ તેં શું કરવા માંડ્યું ?”

વીક્રમનો આવો સવાલ સાંભળી ચતુરે પેલા કારકુનને કહ્યું, “ આંધળાની યાદીમાં પહેલું નામ રાજાજી દાખલ કર.”

પેલા કારકુનને તેના ફરમાવ્યા પ્રમાણે કર્યું. થોડીવારમાંજ ત્યાં મોટા મોટા અમીર ઉમરાવો, સરદારો, વેપારીઓ વગેરે લોકો આવવા લાગ્યા. તેમાંના કેટલાક ‘અરે આ શું બધો કરો છો ? વગેરે પુછવા લાગ્યા, તે પ્રમાણે પુછ્યું, તેમના નામો આંધળાની યાદીમાં અને જેમણે પુછ્યું ‘આજ તો કાંઈ ખાટલો વણુવા તમેજ છો ?’ એમ પુછ્યું તેમના નામો દેખતાની યાદીમાં દાખલ કરાવ્યા. આ પ્રમાણે એક કલાક સુધી ચાલતાં પાંચશો સાતસો લોકોના નામ લખાયા, તેમાંનાં આંધળાની યાદીમાં વધારે હતા અને દેખતાની યાદીમાં તો જુગુજ હતા. જ્યારે જુવાની વેળા થઈ ત્યારે ચતુરે પેલા કારકુન પાસેથી યાદી લઈને વીક્રમને દેખાડી. આંધળાની યાદીમ પ્રથમજ પોતાનું નામ જોઈ વીક્રમે આશ્ચર્ય પામી કહ્યું, “ અરે ચતુર, આ આંધળાની યાદીમાં તેં મારું નામ કેમ દાખલ કર્યું ? અને તેપણુ વળી પહેલું ? ”

ચતુરે હાથ જોડી નમ્રતાપૂર્વક કહ્યું, “ પાતાણ, જે વખતે આપણે અત્રે આવ્યા અને હું ખાટલો બરવા બેઠો તે વખતે આપે. પ્રત્યક્ષ નજરે જોવા છતાં મને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે, ચતુર, આ તે શું કરવા માંડ્યું ? મને ખાટલો બરતો જોઈ જેમણે એવો સવાલ કર્યો તેમના નામ આંધળાની યાદીમાં દાખલ કર્યા અને જોણે મને પૂછ્યું કે, ‘ આજ તો તમેજ કાંઈ ખાટલો બરવા મંડી ગયા છો ? ’ તેમના નામ દેખતાની યાદીમાં છે. તેઓજ દેખતા છે. આવા દેખતાઓની સંખ્યા ઘણીજ ઓછી છે. અને એ વાતનો પ્રત્યક્ષ પુરાવો આપની નજર સામે છે. ”

ચતુરની ચતુરાઈથી વીક્રમ આનંદ તેમજ આશ્ચર્ય પામ્યો. પછી તેને લઈ મેહલમાં આવ્યો.

ત્રીજો ભાગ સમાપ્ત.

હવે પછી બહાર પડનારાં પુસ્તકો.

અતુરસીંહ ઠગારો. ભાગ પહેલો.	રૂ. ૦—૮—
અતુરસીંહ ઠગારો. ભાગ બીજો.	રૂ. ૦—૮—
અતુરસીંહ ઠગારો. ભાગ ત્રીજો.	રૂ. ૦—૮—
અતુરસીંહ ઠગારો. ભાગ ચોથો.	રૂ. ૦—૮—
આદર્શાહ બીરમલ. ૧ થી ૧૮ ભાગ.	રૂ. ૦—૧૨—
અંદ્રકળા અને બહુરૂપીઓનું બળર. ભાગ પહેલો...	રૂ. ૧—૦—
અંદ્રકળા અને બહુરૂપીઓનું બળર. ભાગ બીજો...	રૂ. ૧—૦—
અંદ્રકળા અને બહુરૂપીઓનું બળર. ભાગ ત્રીજો...	રૂ. ૧—૦—
અંદ્રકળા અને બહુરૂપીઓનું બળર. ભાગ ચોથો...	રૂ. ૧—૦—૦
અવર્ગની રમણીઓ.	રૂ. ૧—૦—૦
નગરશેઠની શેકાળી.	રૂ. ૧—૦—૦
મહા ભારત રામ રામણી. વ્યાસજી વત્તભરામનું બનાવેલું.	રૂ. ૪—૦—૦
ખસો વર્ષનું પંચાંગ.	રૂ. ૨—૦—૦
હીંદરાજસ્થાન. આસરે ૧૫૦૦ ખાનાનું આપાત્રાળાએ બનાવેલું.	રૂ. ૫—૦—૦

પ્રગટ કર્તા અને વેચનાર.

શાહ નારણલાલ મોતીલાલ બુકસેલર.

ઠેકાણું અંગપોલ-બનીવાડો—અમદાવાદ.

